

היהדות היא כת אסלאמית

התוכן

2	מקור השם אסלאם
5	רקע היסטורי
5	הגורם לקיום דתות
7	הרקע ההיסטורי של כתיבת המקרא
9	שתי משפחות – שתי דתות
9	מוצאם של הכוהנים
11	מקורו של בית לוי
17	מקורו של בית אהרן
21	המאבק הנצחי
25	דת לוי ודת אהרן
29	מיזוג דתות בלתי אפשרי
35	תפקידו של האל בדת הלויים ובדת המקדשים
43	היהודים והדתות המונותאיסטיות הגדולות
43	היהודים והנצרות
50	היהודים והנצרות
52	למי משתי הדתות קרובה היהדות יותר
56	תרומה הדדית אפשרית
56	הישרדות וקידמה
64	משל דבורת הדבש
67	כבוד לכוהנים, כבוד לאדם וכבוד בין עם לעם
71	לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים
72	במה יכולות היהדות והאסלאם של מוחמד לתרום זו לזו?

מקור השם אסלאם

בקרב מי שאינם מוסלמים, בעיקר יהודים או נוצרים, מקובל לחשוב כי דת האסלאם צעירה מן היהדות ומן הנצרות וכי נוסדה בידי הנביא מוחמד. אך מוחמד לא התיימר לייסד דת חדשה אלא העיד כי הוא רק חידש דת ישנה שהתקיימה אלפי שנים טרם בואו. במספר מקומות בספר הקדוש לאסלאם, הקוראן, מסופר כי היהדות היא סילוף של האסלאם ומזה נובע, על פי הקוראן, כי היהדות שואבת מן האסלאם. לכן, אף על פי שזה אינו מצוין בקוראן מפורשות, קל להבין מן הכתוב בו כי היהדות הינה כת אסלאמית אשר קדמה לחידושיו של מוחמד. בהעדר כתות אסלאמיות קדומות אחרות, הרי היהדות היא הכת האסלאמית הקדומה ביותר ששרדה.

הקוראן מעיד כי היו כתות אסלאמיות שקדמו ליהדות, אך אלה אבדו מן הארץ. מסופר בו כי שבטי ישראל היו מוסלמים, אך הם אבדו, וכי היהודים קיבלו מהם את תורתם אך סילפו אותה. התורה שניתנה לבני ישראל היא, על פי הכתוב, גרסה קדומה של הקוראן הנבדלת ממנו רק בשפה בה היא ניתנה; היא כתובה עברית היות ששבטי ישראל, להם היא ניתנה, הינם דוברי עברית, ומולה

הקוראן, אשר נמסר למוחמד ונועד לדוברי ערבית, כתוב ערבית. את ההבדלים הרבים בין הקוראן והתורה מסביר הקוראן בכך שהתורה אשר בידי היהודים הינה סילוף של התורה המקורית אשר נמסרה לבני ישראל בידי הנביא משה.

"אסלאם" זה השם שנבחר לדת שחידש מוחמד לחסידיו. השם הזה, "שלם", מופיע בספר התורה וממנו גם נגזרו שם העיר הקדושה עיר-שלם (ירושלם – ירושלים) ושם המקדש המרכזי שניצב בה – מקדש שלמה. בתורה ובקוראן מסופר על אברהם שהיה הראשון לקבל על עצמו את האמונה המוחלטת באל האחד. בספר בראשית מסופר על פגישתו של אברם (אברהם) עם הכהן הגדול לאמונת שלם שבמהלכה נקב בשמו של האל. אברם יוצא למלחמה לטובת מלך סדום ומנצח בה. מלך סדום יוצא לקראתו ופוגש אותו בעמק המלך (בהנחה שסיפורי התורה נערכו בימי המלך יאשיהו, נראה כי כוונת הכתוב היא עמק יהושפט הצמוד לירושלים) ושם מתארחים שניהם אצל מלך שלם: "ומלכי-צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמיים וארץ וברוך אל עליון אשר מיגן צריך בידך וייתן לו מעשר מכול. ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך. ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל יהוה

אל עליון קונה שמיים וארץ... (בראשית י"ד: י"ח-כ"ב). על פי הגרסה היהודית שמו של האל בפי אברם הוא "יהוה" בעוד שעל פי הגישה האסלאמית שהפיץ מוחמד שמו "אללה". אך "יהוה" הינו רק אחד משמותיו של האל במקרא. שם מקראי אחר שלו, נפוץ באותה מידה ומופיע במקומות רבים בצמידות לשם "יהוה", הוא "אלהים" (עם דגש מכפיל באות למ"ד), וקל מאד לראות את הדמיון בין השמות.

הסיפור דלעיל אינו דברים בעלמא, אך יש צורך להסביר מספר דברים כדי להבין מהיכן הוא נובע. ההנחה המקובלת על חוקרים רבים היא כי מוחמד העתיק מיתוסים מן היהדות והנצרות תוך כדי התאמתם לצרכי רעיונותיו החברתיים והפוליטיים, אך זה לא מדויק. מתוך השוואה בין סיפורי המקרא לבין הפסוקים המזכירים אותם בקוראן עולה בסבירות גבוהה המסקנה כי הקוראן לא העתיק מן המקרא שבידי היהודים כי אם ממקור מקראי אחר. לשם כך יש להבין תחילה את הרקע ההיסטורי של כתיבת המקרא.

רקע היסטורי

הגורם לקיום דתות

היצורים החיים בעולמנו נתונים במלחמת קיום מתמדת. במהלך הזמן שעבר מאז הופיעו החיים על פני כוכב הלכת שלנו הצטיידו כל היצורים בכלים המסייעים להם לשרוד. שיתוף הפעולה בין פרטים שונים בחברה מועיל להישרדות החברה כולה ולכן הוא כלי טוב להישרדותם של פרטיה. זהו הגורם של התופעה הידועה בשם "דחף העדר" העוברת כחוט השני לאורך התפתחותם של הרבה מינים בטבע.

החברה זקוקה למנהיג. תפקידו של מנהיג בחברה הוא לתאם בין הפרטים, כמו מנצח על מקהלה המכתיב את הקצב ומייעל את פעולת החברה כולה. לפיכך אחד הסימנים של דחף העדר הוא צורך להישמע למנהיג כזה. חיות עדר הולכות אחרי מי שמסתמן בעיני פרטיה כחכם וחזק. הזאב הינו חיית עדר מובהקת; הוא מזהה את מקומו בסולם הדרגות החברתי ומתפקד בהתאם – מציית למנהיג הלהקה ואם אין כזה הוא נלחם על מקומו בהנהגה. הכלב, קרובו של הזאב, מצויד גם הוא בתכונות אלה, אך הוא מכיר

בעליונותו התבונית של האדם ונהנה לציית לו (על שום כך הוא מכונה "ידידו הטוב ביותר של האדם"). אם לא נמצא מנהיג שתבונתו עולה על תבונת הפרטים, החברה עלולה להתפורר ודין פרטיה להיכחד. על כן פרטי החברה מבקשים לעצמם מנהיג שיהיה בעל תכונות עילאיות.

כפי שהכלב מבקש להתמסר לאדם, כך בני האדם מבקשים להתמסר ליצור עליון. בנפשם של בני האדם מוטבע הצורך החזק להאמין בישויות בעלות כוחות על אנושיים ולהתמסר להן. ההתמסרות הזאת היא שורש תופעת הדתיות, והגורם לה הוא דחף נפשי המסייע לשרוד במלחמת הקיום. תופעת הדתיות נובעת מן הצורך להילחם, בין השאר, גם בבני אדם. ואכן, רוב המלחמות בין בני האדם בעולם מלוות בגוון דתי. אך הדת אינה יוצרת מלחמות אלא נוצרת מהן. תפקידה של הדת הוא לא לחרחר מלחמות אלא רק להנחות את הנלחמים ולהורות להם כלפי מי לכוון את כלי הנשק ועם מי לכרות בריתות. מלחמות אלימות הנערכות בין בני אדם הינן רק פן אחד של מלחמת הקיום. לכן, דחפים דתיים אינם נעלמים גם בעיתות שלום.

על יצירת הקשר בין האדם המאמין לבין הישות העליונה מושא אמונתו מנצחים אנשים שזה מקצועם – כוהנים, נביאים,

רבנים וכן הלאה. ישנן גם דתות בהן המאמין יכול להתייחד עם מושא אמונתו ללא צורך בתיווך, ואז המאמין הוא כהן לעצמו.

הרקע ההיסטורי של כתיבת המקרא

על פי המקרא התקיימו בארץ כנען שתי ממלכות עבריות - הצפונית ישראל והדרומית יהודה. עדויות ארכיאולוגיות מאששות את הסיפור המקראי. לפי המקרא, לאחר חורבן ממלכת ישראל בידי האימפריה האשורית בשני גלים - הראשון בשנת 733 והשני בשנת 722 - המשיכה ישות ישראלית להתקיים בתחום המצומצם של ממלכת יהודה עד שזו חרבה בידי האימפריה הבבלית בשנת 586 – כמאה וארבעים שנה אחרי אחותה הגדולה הצפונית. ממלכת יהודה נהנתה מן העושר הרב שהקנה לה מעמדה של ירושלים כעיר של פולחן מרכזי לכל דתות העולם. ירושלים ניצלה מן ההרס והחורבן שחולל צבא אשור שהיה נחלת ערים אחרות בישראל וביהודה. המקרא תולה זאת ביכולת עמידתה הממושכת במצור (וגם בהתערבות שמימית), אך מתוך חקר ההיסטוריה ומבדיקת ממצאים ארכיאולוגיים מסתבר כי מזלה הטוב של

ירושלים בעת ההיא בא לה בעיקר בזכות זעזועים פוליטיים בבירת האימפריה האשורית.

בעקבות חורבן ערי ממלכת ישראל זרמו לירושלים ישראלים רבים. ממצאים ארכיאולוגיים מצביאים על כך שמיד אחרי חורבן ממלכת ישראל החלה אוכלוסיית ירושלים לגדול בקצב מסחרר ובתוך פחות משנות דור הכפילה את עצמה פי חמישה לפחות. הישראלים שעקרו לירושלים הביאו איתם גם את פולחניהם הדתיים. זה אילץ את כוהני יהודה לצרף אליהם כוהנים משאר ישראל ולשלב את פולחניהם בעבודת המקדש המרכזי של ירושלים. מאמיני הדת החדשה, שנוצרה אז בירושלים מן השילוב של דת יהודה עם דת כלל ישראל, נקראו "יהודים", והשם הזה נותר עד היום אף על פי שמאז עברה דתם תהפוכות רבות.

המקרא כולל שלושה ספרי נביאים עבי כרס המזכירים רבות את ירושלים: ישעיהו ירמיהו ויחזקאל. פרטים רבים מתוך ספר ירמיהו זכו לאישוש באמצעות ממצאים ארכיאולוגיים, ומזה עולה בסבירות גדולה כי האיש ירמיהו בעל הספר הקרוי על שמו אינו דמות פיקטיבית אלא היה קיים במציאות. רוב דבריו של ירמיהו הם הטפה נגד תופעות חברתיות שליליות, ועד היום הדת היהודית מתמקדת בעיקר בדינים שבין אדם לחברו.

שתי משפחות – שתי דתות

מוצאם של הכוהנים

על פי ההלכה היהודית, עוברת ההשתייכות לעם היהודי בירושה מן האם לצאצאיה – בנים ובנות כאחד – ללא קשר עם מוצאו של האב. זה שונה ממעמד הכהונה, העובר בירושה מאב לבן.

המסורת היהודית קובעת את אהרון ככהן הראשון ואביהם הקדמון המשותף של כל כוהני עם ישראל. לפי המקרא, אהרון הכהן הוא אחיו של הנביא משה. על פי המסופר בתורה, משה ואהרון הם בנים לשבט לוי. גם בני לוי נהנים ממעמד כוהני מיוחד ביהדות, וגם בקרבם עובר מעמד הלוי מאב לבנו בדיוק באותו אופן..

במקרא כתוב: "... ויאמר [אלהים אל משה] הלא אהרון אחיך הלוי..." (ספר שמות, פרק ד' פסוק י"ד). שני הוריו של משה הם בני שבט לוי, ככתוב "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. ותהר האשה ותלד בן [את משה]" (ספר שמות פרק ב' פסוק א'). אם אהרון הוא אחיו של משה, הרי מיותר לציין כי הוא לוי ועל כן לא ברור מה טעם מצא הכתוב להדגיש את העובדה הזו. במקום אחר

כתוב: "מרים הנביאה אחות אהרון" (ספר שמות, פרק ט"ו, פסוק כ') ולא נאמר "אחות משה" או "אחות אהרון ומשה". מקריאת פסוקים אלה ואחרים עולה חשד כי מלכתחילה לא היו משה ואהרון בני אותה משפחה, אך סופרים מקראים מאוחרים הטליאו אותם למשפחה אחת.

אין חולק על כך כי מצרים היתה במשך אלפי שנים ארץ בעלת תרבות עשירה ומפותחת. פרוחה בה הדת ורבו בה המקדשים לאלים השונים. המקדשים של מצרים הצטיינו בעושר ובפאר, ואת הפולחן שנערך בהם ניהלו הכוהנים שהשתייכו כולם למעמד חברתי עליון סגור ונפרד.

המקרא קובע את מוצאו של אהרון במצרים ומייחס לו ידע במנהגי הכהונה. אולי יש מקום להניח כי אהרון בא ממשפחה של כוהנים מצריים. אולם כל עוד לא נמצאו עדויות חוץ-מקראיות לכך, וגם לא נמצאו עדויות לקיומו במציאות של אהרון הכהן, יש להתייחס לקישור הזה בזהירות.

כמו בהפרכות רבות של הסיפורים המקראיים, יש גם מקום להניח כי היותם של משה ואהרון אחים הוא מיתוס בלבד, ולהלן ההסבר: המיתוס הזה נולד כאשר הכוהנים מבית לוי (אשר דתם היא תורת משה) הוזמנו להצטרף לעבודה במקדש בו היתה עד אז

בלעדיות לבני משפחת אהרון. זה התרחש בתקופת מלכותו של חזקיהו מלך יהודה, כאשר ממלכת ישראל חרבה וגולים ישראלים הציפו את ירושלים. על כן אין לחפש את אהרון ביציאת מצרים (גם היא מיתוס מופרך) אלא בתולדותיו של מקדש שלמה בירושלים. ארונה הירושלמי [היבוסין] מכר למלך דוד את הגורן שעליה הוקם המקדש (ספר שמואל ב, פרק כ"ד, פסוקים י"ח-כ"ד; ספר דברי הימים א, פרק כ"א, פסוקים ט"ו-כ"ח). השם "ארונה" הוא שיכול אותיות של השם "אהרון". ארונה (או ארניה או ארנן או הארונה – כל השמות האלה מופיעים בפסוקים הנ"ל בהקשר לאותו אדם) מוכתר כ"מלך" – תואר הניתן למנהיג או כהן גדול (כמו "מלכי-צדק מלך שלם ... כהן לאל עליון", ספר בראשית, פרק י"ד, פסוק י"ח).

מקורו של בית לוי

עד ימיו של פרעה אמנחותפ השלישי נהגה במצרים דת מרובת אלילים ומקדשים. כדרכם של כוהני מקדשים, גם כוהני מצרים ריכזו בידם כוח רב והיו מושחתים. פשוטי העם מצאו עצמם מפורדים ומסוכסכים בין אלילים רבים, מה שרק חיזק והעשיר את הכוהנים. כוהני המקדשים שיתפו תדיר פעולה עם השליטים לתועלת שני

הצדדים על חשבון המוני העם. בנו השני של אמנחותפ השלישי נקרא גם הוא אמנחותפ. במשך כל ילדותו הוא חי בצלו של אחיו הבכור, יורש העצר, תחותימס. היות שלא לו נועדה המלוכה, הוא לא חונך לשלטון אלא קיבל השכלה רחבה מידיהם של מחנכים אשר לא הוכרחו להתאים עצמם לקו הנוקשה של בית המלוכה. תחותימס מת בנסיבות מסתוריות, ואמנחותפ הצעיר התמנה להיות נסיך הכתר ואף זכה לעלות על כס המלוכה ולשבת עליו שמונה עשרה שנה. במהלך שלטונו הוא החליט על ביצועה של מהפכה חברתית שבמרכזה תיקוני דת. לא עוד אלילים רבים כי אם אל אחד. הוא גם שינה את שמו ונקרא אחנתון, על שם האל האחד שנבחר – אתון. יש בידינו עדויות לכך שאחנתון שקד על גילוי האמת ועל שוויון זכויות. למשל, הוא יצר תקדים בכך שקידם את זוגתו, נפרטיטי, למעמד של שותפה שוות כוח במלוכה. על פי הנחייתו שונה בימיו אופי האמנות הפלסטית במצרים, והחלו להופיע פסלים המייצגים את המציאות בנאמנות רבה יותר מאשר בימי קודמיו.

כדרך של מהפכות דתיות, מן הסתם, גם מהפכתו של אחנתון לא היתה נקיה משפיכות דמים. במהלכה איבדו כוהנים מושחתים רבים את כוחם. במצוות אחנתון הוחרבו מקדשים בכל רחבי

מצרים, וכוהנים שהתנגדו למהלכיו נאלצו להימלט. בתוך פחות מעשרים שנה הלכו אחנתון וזוגתו בדרך כל בשר (לא מן הנמנע כי ביד מתכוון) ופינו את מקומם לפרעה חדש, תות-ענח-אמון, אשר לא היה בנו של אחנתון. תות-ענח-אמון עלה על כס המלוכה עול ימים בן תשע שנים וללא שהיות מיותרות החזיר את הפולחן הרב-אלילי למצרים ואת כוהניו המושחתים למקדשיהם ולמעמדם הקודם. כעת היה זה תורם של כוהני אחנתון להימלט. יציאת מצרים המקורית מעבדות לחרות הוא סיפור גלותה ממצרים של קבוצה אחת בת עשרות ספורות של כוהני אחנתון בדרכה לייסד דת המקדשת את חירותם של בני האדם. אחרי שהסתתרו במדבר סיני עד חלוף זעם הם הגיעו לארץ כנען בה הצליחו לקנות נפשות לדתם. סיפור מנוסתם והרפתקאותיהם הוצג מן הסתם כאפוס גבורה. עם חלוף הדורות נופח הסיפור וסופר מקראי מאוחר כבר ידע לרקוח סיפור על עם שלם של עבדים, שנים עשר שבטי ישראל – ששים ריבוא – מאות אלפי בני אדם, אשר יצא במאורגן ממצרים, חווה נסים ונפלאות רבים מספור והתקיים עשרות שנים במדבר ממזון שהוגש לו מידי שמים. אך למיתוס הזה אין סימוכין היסטוריים או ארכיאולוגיים והוא רחוק מכל היגיון.

הם כינו את עצמם "לו" (בכתבי הכוהנים במצרים העתיקה [כתב חרטומים] העיצורים "ל" ו-"ו" מיוצגים על ידי אריה וציפור). משמעות המילה "לו" במצרית היא "לולאה", דהינו לא עומדים במקום אחד כמו כוהני המקדשים כי אם כוהנים נודדים הסובבים בין בני האדם. השם "לוי" מתייחס אל פרט אחד מן הקבוצה. בעיר ירושלים, מקץ דורות רבים, נוצרה שותפות חדשה בינם לבין קבוצות כוהנים אחרות. חלוקת העבודה בשותפות החדשה היתה כזו שלפיה הם קיבלו על עצמם לערוך טקסי דת מדרג נמוך בעוד שהשותפים האחרים קיבלו את הזכות לערוך את הטקסים היוקרתיים. היהדות הנציחה את חלוקת העבודה הזאת. למשל, הלויים עוסקים עד היום בקבורת מתים בעוד הכוהנים האחרים מנועים מזה (בתירוץ ההיטמאות למתים, האסורה עליהם), ומשום כך טקס מסעו של המת אל יעדו האחרון נקרא בשפה העברית על שמם – לווייה. על הכוהנים מדרג ראשון חל איסור להינשא לאלמנה, זונה, גרושה, או חללה. איסורים אלה לא חלים על הלויים. היות שהם משניים בדרגתם לכוהנים האחרים, נעשה שמם שורש בשפה העברית של מילים המציינות פעולה שולית – ליווי, נלווה, בן לווייה וכדומה. להבדיל מן הכוהנים המושחתים, שעשו רווחים מן המבקשים מהם סיוע, הקפידו הלויים שלא להשית נשך

ורibית על חפצים או ממון שניתנו בהשאלה. האיסור הזה, שהוא אחד החמורים והמוקפדים ביותר, מוזכר מספר פעמים בתורה ומוזכר גם בקוראן. לכן בכל הדורות העדיפו הנזקקים לפנות אל הלויים. וכך בין יתר המילים מן השורש "לוי" שנולדו בשפה העברית, ישנן גם מילים שמשמעותן עסקה של נתינה והחזרה ללא עשיית רווח – הלואה. לימים נשכחה המשמעות המקורית של מילים אלה וכיום הן מציינות גם עסקאות הנושאות רווחים.

בשל הזיכרון הקשה, חרטו כוהני המקדשים הגדולים של מצרים על דגלם את רדיפת מתחריהם, הכוהנים הנוודים שנישלו בימי אחנתון. הם נשבעו לרדוף אותם עד קץ כל הדורות. על כן לא יכלו הכוהנים הלויים להקים מקדשים גדולים או לקנות לעצמם נחלת קבע, אלא נותרו כוהנים נוודים והתפזרו בכל ארץ כנען. ארץ כנען קרובה למצרים ותקופות רבות היתה נתונה למרותה. אולם היא קרובה גם למסופוטמיה ולארץ החיתים, אשר לפעמים הרחיבו אליה את תחום שלטונם. כך יכלו הכוהנים הנרדפים שהגיעו לכנען ליהנות מדי פעם מרגעי שקט, לייסד אתרי פולחן ארעיים (לדוגמה, אהל המשכן) ואף להקים ישובים בנחלות זמניות. במסורות מסוימות נקרא עם ישראל "העם הנבחר", דהינו נבחר בידי האל. מי שהעניק לו את הכינוי הזה אלה הם הכוהנים לבית לוי אשר

מצאו בקרב האוכלוסייה הישראלית אוזן קשבת לדעותיהם ולשיטתם. אולם תמיד ריחף מעל ראשם של הכוהנים לבית לוי איומם של כוהני הממסד המגובים בחילותיו של פרעה כזה או אחר או של משטרים מקומיים הכפופים למצרים, ולא אחת גם השיגה אותם החרב ("ישראל הושם, אין זרע לו" – מצבת מרנפתח).

כוח ושחיתות כרוכים זה בזה. מחד, הכוח משחית; מאידך, השחיתות יוצרת מרכזי כוח. הלויים תעבו את שחיתותם של כוהני המקדשים וחתרו להחליש את כוחם. מטרתם העיקרית לא היתה פולחנית או תיאולוגית כי אם חברתית ומדינית. לבני אדם, מהיותם חיות חברתיות, יש נטייה לקבל על עצמם סמכות עליונה. כוהני המקדשים ניצלו את הנטייה האנושית הזאת כדי להתעשר, אך הלויים גייסו אותה למען קדם את רעיונותיהם המדיניים, ולשם כך הם לא בחלו אף בהתערבות במהלכי השליטים. כפי שעשו עם אחנתון, כאשר אימצו לעצמם את עבודת האליל האחד "אתון" כדי לקדם את מטרתם האמיתית, כך עשו גם בכנען ואימצו את עבודת האליל הכנעני הראשי "אל" והטיפו לעבוד רק אותו (פירוש המילה "אל" הוא "כוח", אך בתודעת ההמון לבש המובן המופשט דמות גשמית דמוית-אנוש). ההצלחה הגדולה שאפשר לזקוף לזכותם היא איחוד מספר שבטים כנענים (תריסר, על פי המסורת

המקראית) לאומה אחת שנקראה על שמו של האליל הזה – ישראל. אולם בתחרות עם כוהני המקדשים היתה ידם לרוב על התחתונה, כי הסתייגותם מן השחיתות הרחיקה אותם ממרכזי הכוח. הטפותיהם נגד שחיתות מוקדי הכוח – השליטים, העשירים וכוהני המקדשים (מה שבולט, למשל, בהטפות המובאות בספר עמוס) – משכה כלפיהם אש. המקרא מספר בכמה מקומות על אלימותם של שליטים כלפי כוהנים אשר מיאנו לשתף איתם פעולה.

מקורו של בית אהרן

הצגתם של כוהני המקדשים כמושחתים עושה להם עוול מסוים. לא מן הנמנע כי הם אכן מנצלים את מעמדם ואת כוחם כדי לעשות לביתם, אך המוני העם מקבלים עליהם את עולם באהבה. העם אוהב להתכנס במקדשים הגדולים ולצפות בהצגות המקשרות אותו אל העולמות העליונים ואל הרוחניות הכול-כך נכספת, וכוהני המקדשים מספקים להם את הסחורה. בין אם דרך הצגות אמנותיות מרהיבות או באמצעות שכרון היין והקטורת או הבטחות מרנינות לב, הם מעניקים לקהלם חוויה רבת רושם. אפילו טקסים

קשים ומתועבים, כגון הקרבת עוללים לאלילים, אינם נכפים על קהל המאמינים המקבלים את אלה ברצון בשל אמונתם כי הקרבן הוא סגולה להצלחה עתידית.

מקדשים הם מן המקומות בהם נותנים אנשים פורקן לרגשותיהם. כל אדם פורק את רגשותיו על פי אופיו וסגנונו, ותכופות עולה מלפני מנהלי המקדשים הצורך לכפות שמירה על שקט. המקדשים גם צוברים עושר רב, והם קורצים לגנבים ולשודדים. מקדש אמור לספק חוויה שמימית ולשם כך הוא זקוק לשוטרים וחיילים ארציים שישמרו על הסדר. מקדשים ובתי מלוכה צועדים יד ביד ומשתפים פעולה. השליט מעניק שמירה על סדר וביטחון, ובתמורה מעניק לו המקדש גישה להון עתק. מאליו מובן שכוהני המקדשים, בניגוד לכוהנים הלויים, לא יעלו על דעתם לצאת נגד השליטים או להתערב בשיקול דעתם. הם אומרי הן מובהקים.

במצרים סגדו לפנתיאון עצום ורב. אחד האלים היה אל השמש. הוא לווהט, הוא מסנוור, הוא קובע לבני האדם ולטבע בכלל את סדר היום ואורח החיים, והוא מופיע בשמים בדיוקנות מדי יום ביומו מאז בריאת העולם ואולי אף עוד קודם. בנסיבות אלה הוא מועמד טבעי להיות אל גדול ואפילו האל הראשי, ומשום כך קל לרכז סביבו מאמינים ולבסס פולחן מפואר על הסגידה לו. הוא

החליף שמות ותארים, אך נותר נערץ בכל דור ודור. בתקופה קדומה מאד הוא נקרא אתום, או אתון, ויוחסה לו בריאת העולם. הוא התמזג עם האל רע שלאחר מכן התמזג עם אמון (שתרם לשפה העברית את המילים הנגזרות מן השורש א.מ.נ ולשפות העולם את המילה "אָמֶן". אמון הוחלף בידי אוזיריס שנרצח והוריש את תארו לאל חור. חור, שנעשה ראש האלים, נקרא גם "אל הנקמה" וזה אחד משמותיו של האל היחיד במקרא – "אל נקמות" (ספר תהלים, פרק צ"ד, פסוק א'). בשפה העברית פרוש המילה "חור" הוא "אדון", וזה גם אחד משמותיו של האל המרכזי של המקרא. האות ח"ת מבוטאת בדומה לאות ה"א (וגלגול שמו בשפה היוונית הוא הורוס) ולפיכך הוא נשמע גם "הור". במקרא מסופר כי אהרן, הכהן הראשון של עם ישראל, נקבר בהר הור ("הור ההר", ספר במדבר, פרק כ', פסוקים כ"ב ואילך). במקום אחר מוזכרים אהרון, חור, אמון והשמש בפסוק אחד: "ואהרון וחור תמכו בידיו [של משה] מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש [כלומר אהרון וחור ביחד כיוונו את ידיו של משה אל אמון, השמש, במשך כל היום עד השקיעה]" (ספר שמות, פרק י"ז, פסוק י"ב). מסופר כי האירוע הזה היה בעת מלחמה שערך יהושע בן נון, וניצח בה, ואשר בסיפור אחר אף עצר את השמש במהלכה כדי

לחזור על הניצחון (ספר יהושע, פרק י', פסוק י"ג). מכל הדברים האלה עולה כי השם אהרון מחובר אל האלים הראשיים של מצרים, ובהם אל השמש, ולפיכך יש מקום לחפש אותו בין כוהני האלים האלה. את השמש מסמלת דסקית זהב עגולה, ועיגולי זהב היו נפוצים גם במקדשי כנען, כולל מקדש שלמה בירושלים, כפי שמספר המקרא ("עגלים" בכתוב חסר, מה שהביא לשגיאה הנפוצה לפיה עגל הזהב בו חטאו בני ישראל היה פסל של בן בקר צעיר).

חור היה החשוב שבאלי מצרים עוד בתקופות קדומות. הסגידה לו נמשכה לאורך כל התקופה האימפריאלית של מצרים, ומקדשים מרכזיים לפולחנו הוקמו גם בארץ כנען. ירושלים היתה עיר מבוצרת באותה עת, והשם אהרון, כאמור לעיל, קשור גם לסיפור רכישת הקרקע שעליה הוקם בית המקדש. לפיכך, הכוהנים לבית אהרון היו מן הוותיקים שבכוהני כנען. אך מוצאם ממצרים, וכמו שאר כוהני המקדשים המצריים, גם הכוהנים לבית אהרון שטמו את הכוהנים הלויים והצרו את צעדיהם בכל דרך אפשרית.

המאבק הנצחי

סיפור קין והבל משקף את המאבק המתמשך בין שני בתי הכהונה. תנובת משק החי מזינה יותר מתבואת השדה וכוהני המקדשים הפיצו סיפור לפיו האל העדיף קרבן בשר על פני ירק: "וישע יהוה אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה" (בראשית, ד, ד-ה). כוהני הנביאים אשר סלדו מן החמדנות של כוהני המקדשים חיסלו את הבל בדם קר: "ויהי בהיותם בשדה ויקום קין אל הבל אחיו ויהרגהו" (שם, ח). כוהני המקדשים לא נותרו חייבים והטילו עונש כבד על קין: "ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך; כי תעבד את האדמה לא תוסף תת כוחה לך; נע ונד תהיה בארץ" (שם, יא-יב). כוהני הנביאים פרשו על קין הגנה: "כל הורג קין שבעתים יוקם; וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו" (שם, טו). כוהני המקדשים לא הודו בפה מלא כי חיללו את צו ההגנה השמימי אך רמזו כי קין נרצח והעניקו לרוצחו הגנה גדולה פי כמה וכמה: "ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי; כי שבעתים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה" (שם, כג-כד). מרוב רציחות, קללות וקללות

שכנגד נשכחה מטרתו המקורית של הסיפור וכל מה שנותר הוא סיפור חסר מוסר השכל.

המאבק בין משפחות הכהונה החל זמן רב בטרם תועד במסמכים שבידינו, והוא לא הסתיים עד היום. הוא מתנהל בין שתי המשפחות, אך חלק ניכר מן האנושות נוטל בו חלק. כל משפחה מייצגת עקרונות דתיים, והרבה בני אנוש מאמצים לעצמם את הדת של אחת המשפחות. הנצרות היא דת המשמרת את הטקסים העתיקים שנהגו במקדשים. האסלאם היא דת המושתתת על ערכי מוסר בין-אנושי. קל לסווג את הנצרות לבית אהרון ואת האסלאם לבית לוי. אך אפילו בתוך היהדות, בה שתי המשפחות האלה מצאו דרך לשתף פעולה זו עם זו, אפשר לראות את המאבק חי ובוטט עד עצם היום הזה.

הפסוק, "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה", חוזר מספר פעמים בספר שופטים ואף חותם אותו. במונחים של היום מדובר בסביבה כאוטית, אי-סדר. האדם, כחיה תבונית בעלת זיכרון, יודע ומסוגל להשליט סדר בתחומים מסוימים, אך באותה מידה יכול גם ליצור כאוס. וכאשר קיים אי-סדר בתוך אוכלוסייה, נחוץ למנות, לצורך השלטת סדר, פרט מן האוכלוסייה או ישות מחוצה לה, ולהקנות לה סמכויות-על. כך נוהגים שבטים

ועמים הבוחרים לעצמם מנהיגים ומכפיפים עצמם לרצונם. ליכוד אספסוף לצבא, כמו גם הבנת תהליכי שוק, דורש ידע המבוסס על ניסיון. באותו אופן בו נתפסת יצירת סדר מתוך אי-סדר בידיו של מנהיג מומחה ונבון, נתפסת בתודעתם של רבים גם בריאת העולם כתהליך שהתחולל בידיו של יוצר תבוני - הבורא. על מהותו התבונית או האי-תבונית של הבורא נחלקות הדעות בימינו ואולי גם בימי קדם. על פי הגישה הפוליתיאיסטית האלים, כולם או לפחות חלקם, אינם בעלי תבונה עליונה וכל אל אחראי לבריאה והאחזקה השוטפת של מה שנמצא בתחום הייחודי לו; ודווקא האדם, אף על פי שתבונתו אינה עליונה, יש לו היכולת להתערב במהלכי האלים, באמצעות כלים כגון תפילה או העלאת מתנות, ולהשפיע באמצעותם על סדרי העולם. על פי הגישה המונותאיסטית מאוחדים כל האלים לאל אחד שיעסוק בכל התחומים של כל אחד מן האלים הפוליתיאיסטים ומוענק לו כוח עליון. זה עשוי לפשט את הסגידה לאלים. היות שהאל האחד עוסק גם בתחום של האל הממונה על מתן חוקי מוסר לבני האדם, הרי הוא גם מצווה ערכי מוסר לבני האדם. האדם, על פי המונותאיזם, אינו יכול להשפיע על האל אלא הוא כפוף לרצונו ורצוי לו לציית לו. על פניו נראה כאילו המאבק בין כוהני לוי, המונותאיסטים, וכוהני אהרון,

הפוליתיאיסטים, נסב על שאלה כמותית - האם אלוהים הוא אחד או הרבה – אך, למעשה, הוא נסב על אחריותו המוסרית של האדם ועל חירותו.

הכהונה היא גוף תבוני הפועל להשלטת סדר בחברה האנושית. הידע והניסיון עוברים מאב לבנו, ובכל דור ודור נשואות עיני האנשים אל מי שמוחזק בעיניהם חכם. הכהן הפוליתיאיסט יכול ליצור קשר עם האלים ולהשפיע עליהם לטובת קהל המאמינים. הכהן המונותאיסט מבין את דרכי האל ומורה לקהל המאמינים כיצד לנהוג. לאיש הפשוט אין זה משנה אם המסורת של החכם היא מונותאיסטית או פוליתיאיסטית, ובלבד שהוא חכם. גם לקהילה כולה אין זה משנה, כל עוד כל בניה צועדים בקצב אחד על פי הוראתו ומשנתו של מנהיג אחד. אולם אם בסיר אחד בוחשים כמה טבחים, התבשיל עלול לצאת מוקדח. מונותאיזם ופוליתיאיזם, בשמשם יחד, יוצרים אי-סדר אף על פי שכל אחד מהם לחוד הוא בסיס ליצירת סדר טוב. משום כך דתות יכולות לשרוד לחוד זמן רב, להלכה לנצח, אך לעולם אינן סובלניות זו כלפי זו.

הדת המשיחית, הנצרות, משמרת את מסורת המקדשים והכוהנים ובכך ממשיכה את בית אהרון. הדת שחידש הנביא

מוחמד, האסלאם, שוללת את ממסד הכוהנים וממשיכה את בית לוי. שתיהן דתות מוצלחות המחזיקות היום למעלה ממיליארד מאמינים כל אחת. היהדות משמרת את שתי המסורות המנוגדות, ומספר מאמיניה קטן לפחות פי מאה ממספר מאמיני כל אחת מהאחרות.

בימינו, הזרמים היריבים המרכזיים בעולם היהודי הם הזרם הקרוי "חסידי" והזרם המתנגד לו, הקרוי "מתנגד" או "ליטאי". שניהם קוראים את אותם כתבי קודש, אך כל אחד מפרש אותם אחרת. הזרם החסידי ממשיך את רוח בית אהרן; חבריו מאמינים בנסים ונפלאות וביכולתו של האדם להתקשר עם האל בדרכים מסתוריות ולחולל קסמים באמצעות קריאה נכונה של כתבי הקודש. הזרם הליטאי ממשיך את רוח בית לוי ומתנגד לאמונות הטפלות של החסידות; בעיניו כתבי הקודש הם ספר חוקים אשר יש ללמוד אותו וליישם את תוכנו למען שיפור ההווה האנושית המוסרית.

דת לוי ודת אהרן

לאורך כל ההיסטוריה האנושית הידועה אפשר למצוא סימנים לכך כי קיים אצל רוב בני האדם צורך נפשי להאמין ביישות עליונה

כלשהי ולסגוד לה. הצורך הנפשי הזה מזכיר את הדחף להישמע למנהיג עליון, הקיים ביצורים החיים בקבוצות ולא רק אצל בני אדם, והוא כנראה נגזרת תורשתית שלו. היות שהצורך הנפשי הזה הוא חזק ונפוץ, יש בו כדי לספק פרנסה בשפע למי שמעורבים בו, וישנם אנשים שמקצועם הוא לתווך בין המאמינים לבין אותה יישות עליונה. אלה הם הכוהנים. בארץ כנען, כמו בכל ארצות העולם העתיק, הוקמו מקדשים בהם קיימו כוהנים טקסים לחיזוק אמונתם של הסוגדים. המוני העם היו עולים לרגל למקדש זה או אחר ויוצרים גוף מלוכד הנשמע להוראות הכוהנים. באמצעות הכוהנים יכלו המושלים המקומיים לשלוט בעם המגובש ולעשות בו שימושים שונים. הזיקה בין חצרות השליטים לבין בתי המקדש היתה חזקה מאוד. בנוסף לכוחם של המקדשים לרכז את העם למקום אחד, הם היוו גם מקור לא אכזב לעושר. באמצעות צבאותיהם הגנו השליטים על המקדשים ובתמורה קיבלו יד חופשית ליטול מן ההון שנצבר בהם. כל עוד התנהלה העבודה במקדש ללא הפרעות, יכלו השליטים לגבש עם חזק ויציב. משום כך הקנו השליטים חשיבות גדולה למקדשים, השקיעו בהם משאבים רבים ודאגו לכך שהטקסים הדתיים יתקיימו באין מפריע. באופן הזה היה ההמון משועבד לרצון השליטים דרך טקסים ואגדות שסופקו לו מידי

הכוהנים. השליטים יכלו לעשות בשעבוד הזה שימוש טוב לביצור שלטונם ולהאדרת כוחם. הזיקה בין השליטים לכוהנים קיימת גם היום; נשיאים וראשי ממשלה בהרבה מדינות מקפידים להפגין את אמונתם באלוהים.

מטבע הדברים, ריכוז כוח בידי קבוצה קטנה מביא לשחיתות. לשליטים ולכוהנים ניתנת יד חופשית לטפח את טובת עצמם תוך הזנחת טובת הקהילה. בארץ כנען פעלו אנשים שהתריעו על הסכנה הטמונה בשיתוף הפעולה המושחת בין המקדשים לחצרות השלטון. אנשים אלה הטיפו תדיר לשמירה על כללי מוסר על מנת להחדיר בקרב בני העם חירות, אחווה ושוויון, אשר יש בכוחם כדי ללכד את העם ולחזק אותו ללא ההתמסרות למוסדות הדת המושחתים וההשתעבדות להם. המקרא מכנה אותם נביאים. יש דמיון מסוים בין הכוהנים והנביאים, בכך ששניהם מדברים בשמו של האל או בשמן של ישויות עליונות אחרות, אך בזה מסתיים הדמיון. הכוהנים פועלים במקדשים והעם בא אליהם בחרדת קודש, ולעומתם הנביאים באים אל העם ומטיפים בשווקים. הכוהנים לבושים בגדים מפוארים והופעתם מעוררת כבוד, ולעומתם הנביאים לבושים בלויי סחבות והופעתם פרועה. הכוהנים מספקים

להמונים מה שההמונים אוהבים לשמוע, והנביאים מייסרים את ההמונים בביקורת מוסרית.

כוהני המקדשים, מחד, והנביאים, מאידך, פעלו לחיזוק האומה – כל אחד בדרכו. כוהני המקדשים פעלו לאיחוד העם באמצעות ריכוזו מסביב לפולחני סגידה מלאי הוד לאלילים כבירים, והנביאים פעלו לחיזוק העם באמצעות השתתת קוד מוסרי צודק הכולל, שוויון, אחווה, חירות, חמלה, הגנה על חלשים ועזרה הדדית. הם קראו תיגר על חצרות השליטים האכזריים ועל כוהני המקדשים המושחתים, ובזאת גזרו על עצמם נידויים ורדיפות.

המרכיב של דת לוי ביהדות מקנה חשיבות מרכזית לחירות האדם ומציג את הישגה הגדול ביציאה מעבדות לחירות בהנהגת מנהיג בשם משה (רבנו, הנביא). אולם יציאת מצרים ונדודי ישראל במדבר ארבעים שנה, כפי שהם מוצגים בספרי הקודש, הנם בלתי אפשריים לחלוטין. למרות עושרו הספרותי של המקרא אין לשכוח כי כתבי קודש נכתבים בראש ובראשונה לצורך תעמולה דתית, וככאלה הם חשודים בסילוף עובדות. לצורך יציאת מסודרת של עם רב מארץ לארץ נחוץ מנהיג, אך אם לא היתה יציאת מצרים הרי גם המנהיג מיותר. לא מן הנמנע כי היה אדם בשם משה (או כל שם

אחר) אשר לזכותו נזקפת תפיסת העולם של הכוהנים לבית לוי, אלא שאין לייחס לו את כל הנסים והנפלאות המסופרים בתורה. כוהני המקדשים בירושלים ובמקומות אחרים יוחסו לצאצאי אהרון הכהן. הטפותיהם של הנביאים כוללות ציטוטים רבים מחוקי המוסר הכתובים בתורת משה הלוי, ומזה מסתבר כי דת לוי היא דת הנביאים. דת אהרון ודת לוי מתנגדות זו לזו ואין יכולות לגור בכפיפה אחת. גם עובדת היות משה ואהרון אחים אינה ודאית, ואת זה אפשר להסיק מפסוקים מסוימים במקרא. ואף על פי כן, בגלל אילוצים מיוחדים, אוחדו לימים בירושלים דת לוי עם דת אהרון ליצירת הדת הידועה היום בשם יהדות.

מיזוג דתות בלתי אפשרי

עד זרימת הפליטים הישראלים לירושלים היתה זו מרכז פולחן דתי בינלאומי עם מקדשים ובמות למאות אלילים. העדות למספר הגדול הזה מובאת במקרא בעקיפין בסיפור על המלך האגדי שלמה אשר נשא לו אלף נשים, כולן נכריות, ולכל אחת מהן הקים מקדש משלה. בתור שכזאת נהג בירושלים חופש פולחן לכל הדתות שבזכותו נעשתה ירושלים מוקד לעליה לרגל של צליינים

מכל כנפות הארץ וצברה עושר רב. מלכי יהודה ניצלו את היותה של ירושלים עיר קדושה המושכת עולי רגל רבים. הם הציבו בה מקדש אחד גדול, מקדש שלמה, שאליו הקהילו את העם פעם או פעמיים בשנה (בעונות השנה הממוזגות – סתיו ואביב), גבו ממנו מסים ועדכנו אותו בחדשות הממלכה ובדרישות המלך. מקדשים מרכזיים כונו "מקדש מלך" (ספר עמוס, פרק ז', פסוק י"ג) וסביבם ניצבו מקדשים קטנים שכוהניהם שילמו מעשרות לכוהני המקדשים המרכזיים. כל כהן גבה שכר מחסידיו והעביר מעשר לכוהנים מדרג גבוה. עסקי הקדושה בירושלים פעלו ללא חיכוכים והעיר פרוחה ושגשגה. המקרא מספר על מלך בירושלים, יהושפט, שהיה עשיר מופלג ועסק במסחר ימי עם ארצות רחוקות. כה עשיר היה יהושפט עד כי משפחת המלוכה של ישראל מצאה לנכון להתחבר איתו בקשרים עסקיים ומשפחתיים (וולימים רצחה אותו ואת כל צאצאיו לצורך שמיטת חובות וכדי לרשת את הונו). השפעת הפולחן הדתי בירושלים על ממלכת ישראל היתה גדולה עד כדי כך שמלך ישראל – ירבעם בן נבט, על פי המקרא – הקים שני מקדשים גדולים, אחד בצפון הממלכה, דן, ואחד בדרומה, בית אל, שבהם נהג פולחן אל מרכזי גדול במתכונת מקדש שלמה בירושלים. הפולחן במקדשים היה פגאני, כמו בכל מקדשי העולם בעת ההיא, עם טקסים

מרשימים, שיכרון יין, הקטרת קטורת והקרבת קרבנות זבח לאלים. במרכז המקדש עבדו כוהנים אשר המון המאמינים ייחס להם כוחות מיוחדים ויכולת תקשורת עם האלים. הכוח משחית, ונגע השחיתות לא פסח על הכוהנים. המקדשים צברו עושר עצום, ותמורת הגנה עליהם ועל כוהניהם ניתנה לשליטים גישה חופשית אליו.

בתקופת שושלת בית עמרי (עמרי, אחאב, יורם ואולי גם אחזיה) היתה ממלכת ישראל חזקה ומרובת אוכלוסין. לנביאים, שהטיפו לדת המתנגדת לשיתוף הפעולה המושחת בין הכוהנים ובתי המלוכה, נמצא קהל חסידים ותומכים גדול דיו לגבות את ההפיכה שהפילה את בית עמרי. חלקים גדולים מן המקרא נערכו בידי הנביאים וממשיכיהם, ואלה הקנו לנביאים משקל רב וחלקו להם כבוד גדול אף מזה שניתן לכוהני המקדשים. אמנם הנביאים יצאו נגד הדת של המקדשים, אך הם דיברו בשם האל ובסמכותם היה לנהל טקסים דתיים בעצמם, ומכאן שהיו גם הם כוהנים. אולם שלא כמו כוהני המקדשים המנופחים מכבוד ומעושר, מתוארים הנביאים כתגרנים בשוק, המוניים ועניים. מעצם הטפותיהם נגד הכוהנים לבית אהרן ברור כי הנביאים היו אמונים על תורת משה ואפשר להסיק בביטחון כי היו קשורים לבית לוי. ביהדות, עד היום,

הטקסים הדתיים השמורים ללויים עניינם גמילות חסדים ועזרה לקהילה. הם גם ממונים על טקסים אשר בני אהרון מנועים מלקיימם, כגון ניהול קבורת מתים. כאמור, הנביאים נחשבו בעיני המלכים לעושי צרות ונוכחותם לא היתה רצויה במקדשים. המקרא מספר על הנביא עמוס אשר הטיף במקדשו של הכהן אמציה בבית אל, וזה הזהיר אותו לבל יוסיף להתנבא שם. הכהן זכריה בן יהוידע, שבחל במסורת משפחתו ופנה לנבואה, ניצל את מעמדו ככהן והטיף בתוך חצר בית המקדש בירושלים נגד שחיתות הכוהנים ("עבודת האילים", בלשון המקרא) ונסקל למוות בהוראת המלך יהואש (שהיה כנראה אחיו). וכמו אלה, נרדפו נביאים רבים נוספים.

בעיר ענתות, הסמוכה לירושלים וממוקמת על הדרך המובילה לבית-אל, חי שבט של כוהנים – אלה הם כוהני ענתות. כוהנים אלה לא הורשו לפעול במקדש בירושלים, ואת זה אנו למדים משני מקומות במקרא. במקום אחד מגרש המלך האגדי, שלמה, את האב המייסד של השבט הזה, אביתר, אל ענתות ומזהיר אותו לבל יעזוב את תחומו (ספר מלכים א, פרק ב', פסוקים כ"ו – כ"ז; אביתר הוא ניצול יחיד מטבח שנערך במשפחת כוהנים שמוצאה מן העיר שילה). במקום אחר, אחד מאנשי ענתות, ירמיהו, מבקש להטיף

בירושלים ומאזנים בידי אנשי עירו החוששים להפרת הצו המלכותי (ספר ירמיהו, פרק י"א, פסוקים כ"א – כ"ג). הסיבה להרחקתם מירושלים, כפי שאפשר להבין מעלילותיו של ירמיהו, היא תורתם של כוהני ענתות היוצאת נגד שחיתות האצולה וכוהני המקדשים, ומזה מסתבר כי כוהני ענתות השתייכו לאסכולת לוי.

כאשר חרבה ממלכת ישראל, וירושלים הוצפה פליטים, נאלץ המלך בירושלים, חזקיהו, לערוך שינויים בפולחן הדתי ולהזמין לעבודה במקדש כוהנים לויים ובראשם את כוהני ענתות. זה לא היה שילוב בין שתי דתות דומות אלא מיזוג בלתי אפשרי בין שתי דתות הפוכות לגמרי זו מזו. דת הלויים סלדה מן הפולחן הפגאני ומשחיתות כוהני המקדשים, והטיפה לשמירה על משפט צדק, חמלה, הגנה על חלשים, חירות, שוויון ואחוזה בין בני האדם, דבר שלא עלה בקנה אחד עם דת המקדשים שהנציחה שיעבוד, עוול, אפליה והבדלי מעמדות. הלויים וחסידיהם היוו מרכיב בעל משקל משמעותי בקרב האוכלוסייה החדשה בירושלים, אך צבא המלך היה עם כוהני המקדש. חזקיהו עמל קשות לביצור ירושלים נגד אויבים מבחוץ, וידע כי מלחמה פנימית היתה ממיתה אסון על העם כולו. הוא הבין כי אין מנוס מאיחוד הפולחן הפגאני של כוהני אהרון

עם תפיסת העולם החברתית של כוהני לוי, ואת האיחוד הזה הוא עשה בחכמה רבה.

לצורך האיחוד גויסו סופרים נבחרים מקרב כוהני המקדש ומקרב כוהני ענתות ובתוך זמן קצר ביותר שוכתבו כתבי הקודש של שתי הדתות ונערכו לקובץ אחד משותף. גם עץ המשפחה של שתי משפחות הכוהנים שוכתב ושתי המשפחות מוזגו למשפחה אחת. מאותו רגע ואילך נחשבו כוהני המקדש בירושלים לצאצאיו של אלעזר בן אהרון הכהן אשר, לצורך האיחוד, יוחס לו מוצא משבט לוי. כוהני ענתות צורפו אף הם למקדש כבני אותה משפחה, והתקבל כי הם צאצאי איתמר אחיו של אלעזר. לצורך חיזוק האיחוד בין הדתות והמיזוג בין המשפחות לא היה די בכך שלאהרון יוחס מוצא משבט לוי, ועל כן הוא נעשה אחיו עצמו ובשרו של משה, מייסד השקפת העולם של שבט לוי. שש עשרה משפחות בני אלעזר (הכוהנים המקוריים) ושמונה משפחות בני איתמר (כוהני שילה-ענתות) חלקו ביניהן את תפקיד הכהונה הגדולה במקדש המרכזי. הכוהנים הלויים, שזה מקרוב הגיעו מישראל, קיבלו מעמד השווה לזה של כוהני הבמות והמקדשים הקטנים שסביב המקדש הראשי. הלויים שילמו מעשרות לכוהנים גדולים וקיבלו על עצמם תפקידים זוטרים ההולמים את השקפת עולמם ואינם נוגעים

לעבודה המרכזית בבית המקדש. עד היום שמורים ביהדות מעמדים טקסיים נפרדים לכוהנים בני אהרון ולכוהנים בני לוי, ובכולם בני אהרון מכובדים יותר מאשר בני לוי.

תפקידו של האל בדת הלויים ובדת המקדשים

המיתולוגיה השומרית נתחברה אלפי שנים בטרם נכתב המקרא. לפיה, האל אינו יוצר יש מאין אלא מעצב בתבונה את היש הקיים. בקובץ הסיפורים "אנומה אליש" מוצגת בריאת היש כתוצר התמזגות מתמטית של אפס (האל אפסו) עם אינסוף (בת זוגו הריקנית המפלצת האינסופית תיהמת). כפל אפס באינסוף נותן כל מספר, והמיזוג הראשוני הוא יצר את כל היש. כותבי הסיפורים הציגו את תיהמת כגוף מים אינסופי המאיים לבלוע כל דבר (הוגי דעות שונים, כמו תאלס איש מילטוס, הציגו את כל החומר ביקום כנוצר ממים). בין היתר בלעה תיהמת שתי ישויות ששמן תהו ובהו. האל מרדוך, שהוא צאצא מדור רביעי של המיזוג בין האפס והאינסוף, גייס את האוויר (משב הרוח, צאצא מדור שלישי של המיזוג ההוא) ובאמצעותו קרע את גוף המפלצת תיהמת לשני גופי מים נפרדים – מים עליונים ומים תחתונים. הוא חשף את תהו ואת

בהו ויצר מהם את הארץ שהוצבה מעל גוף המים התחתון. הוא גם יצר את יריעת השמים מעורה של המפלצת ומתח אותה מתחת למים העליונים כדי למנוע מהם להתאחד עם המים התחתונים. כדי לשמור את יריעת השמים מתוחה הוא הפקיד את האוויר שינשב וירחף בין השמים לבין הארץ.

פירוש המילה "את" המקראית הוא "מול" או "נגד" ולכן, בהתאמה למיתולוגיה השומרית, יש להבין את הפסוקים הראשונים בספר בראשית כך: "סיפור העולם מתחיל [בראשית] כאשר האל הגדול נמצא [ברא אלהים] מול [את] השמים ומול [ואת] הארץ", כלומר שמים מול ארץ וביניהם, בתווך, האל המתכנן התבוני. הארץ מורכבת משני יסודות, תהו ובהו [והארץ היתה תהו ובהו], ומשב אויר [רוח אלהים] דוחק את המפלצת האינסופית תיהמת ומפחיד ומרתיע אותה [מרחפת על פני תהום] ושומר שלא תשוב ותבלע את תהו ואת בהו; כלומר, רוח אלהים מגנה על הארץ מפני שיטפונות. המאמינים מבקשים מן האל הגדול שלא יפסיק את משב רוחו המגן עליהם. האל נעתר לבקשתם בתנאי שישמרו על מצוותיו, וכדי להמחיש את הקשר בין חטאי האדם לבין אסונות הטבע מובא בהמשך המקרא סיפור המבול שהאל הוריד בכוונה (באמצעות

פתיחת ארובות השמים) כדי להעניש את בני האדם על חטאיהם, אשר גם הוא מועתק כמעט מילה במילה מן המיתולוגיה השומרית. גוף האדם (ורוב היצורים החיים) הוא סימטרי וכולל זוגות של אברים, זוג ידיים, זוג עיניים, וכדומה. אך זו סימטריה פגומה, אשר בה אחד מבני הזוג הוא חזק בעוד השני חלש. לממציאי הסיפורים נראה מובן מאליו להשליך מזה על שאר העולם ולראות אותו כעשוי זוגות של ימין ושמאל: אפס ואינסוף, שמים וארץ, תהו ובהו, אור וחושך, טוב ורע, וכן הלאה. העולם נתפס כנשלט בידי שני כוחות הנלחמים ביניהם: אור וחושך, טוב ורע, אל ושטן ועוד. האל הוא המעצב התבוני הטוב השומר על סדר ומולו השטן, אויבו, יצור אנרכיסטי רע המשליט כאוס. בני האדם מבקשים מן האל להילחם בשטן והוא נעתר בתנאי שהם ירתמו לעזור לו. כפי שהאדם עשוי משני יסודות, גוף ונפש, כך גם השטן והאל; השטן הוא חומר והאל הוא רוח. בבוא יומו של האדם נפרדים שני מרכיביו זה מזה, הגוף יורד אל מתחת לאדמה והרוח עולה לשמים. וגם אז החלוקה לא מסתיימת: הנשמה נשפטת על המעשים שעשתה בעת שניהלה את הגוף שעליו הופקדה, מעשיה הטובים ומעשיה הרעים נשקלים זה מול זה ובהתאם לנטיית המאזנים נקבע אם היא הולכת לגן עדן – האושר האינסופי, או לגיהנום – הסבל הנצחי.

הדתות השונות מתמקדות בעזרה שבני האדם אמורים להגיש לטוב במלחמתו ברע. בעוד תורת כוהני המקדשים מציגה את האל כיצור דמוי אנוש המבקש הכרת תודה או מפגין רעב לבשר צלוי, תורת הלויים מציגה את האל כמגיב למעשים הטובים והרעים שעושים בני האדם בינם לבין עצמם. אם בני האדם מקפידים על משפט צדק, יגמול להם האל גמול טוב. ואם ינהגו אחד בשני ברשעות, הוא ישלח בהם מבול או ימטיר עליהם אש וגפרית וימחק אותם מעל פני האדמה ("קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס", "זעקת סדום ועמורה כי רעה וחטאתם כי כבדה מאד").

כתבי הקודש של הדת שאוחדה בירושלים נשמרו בידי אנשים שונים במספר מקומות. חלק מאלה שמחזיקים אותם נקראים היום יהודים, על שם ממלכת יהודה בה נוסדה דתם המאוחדת; אך משום שהיו ברובם ישראלים, הם מכנים את עצמם גם בשם ממלכתם הקדומה – ישראל. על פי הקוראן עם ישראל אבד ואיננו, וכי היהודים קיבלו את תורת משה מן הישראלים בטרם אלה אבדו. הקוראן טוען שהיהודים סילפו את התורה שקיבלו מן הישראלים, ואף על פי שהם מכנים את עצמם "ישראל" הם אינם צאצאי בני ישראל המקוריים. הנימוק העיקרי לטענה הזו הוא היסודות המושחתים שדבקו בדת היהודית, אשר תורת משה, כפי שניתנה

במקור לישראל, נקיה מהם. באסלאם שחידש מוחמד אין מקום לכוהנים, ומושם בו דגש על צדק חברתי ותמיכה הדדית במתכונת תורת הלויים.

צדק חברתי ותמיכה הדדית הן תכונות אלטרואיסטיות שקיומן אינו מובן מאליו. ההיפך הוא הנכון. אדם קרוב אצל עצמו ובמהלך חייו יחפוץ לדאוג ראשית כל לרווחתו. על כן לא יבחל ברצח, ניאוף, גניבה ושקר. בחברה אשר אנשיה נוהגים כך ישרור תמיד חוסר אמון הדדי, היא לא תוכל לשרוד וכל פרטיה ייכחדו. תורת משה עומדת על מספר כללים, אותם ניתן למנות בחמש אצבעות. היא מבטיחה לאומה הישרדות ושגשוג אם פרטיה יקפידו על קיום הכללים האלה, ומאיימת עליה כי תידלדל ותיכחד אם פרטיה לא יקיימו איזשהו כלל מן הכללים המוצעים. רשימה מפורטת של אזהרות והבטחות כאלה מובאים בתורה במפורש בפרק כ"ח של ספר דברים. מן הכללים האלה נותרו בתורה חמש דברות שנכללו בעשר המפורסמות: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תשקר ועוד דיבר שהוחלף בדיבר אחר. ביחד עם הדברות המוקדשות לבית אהרון, תומצתו הכללים לעשרה, בסך הכל, היות שאנשים נוהגים למנות באמצעות אצבעות הידיים ולאדם ישנן בדרך כלל חמש אצבעות בכל אחת משתי ידיו. אילו לא התקיים האילוץ

המספרי הזה, אפשר היה לכלול, למשל, דיברות כגון "הקפד על משפט צדק", "אל תתעלל בחלשים, אלמנות ויתומים", "תן צדקה לעניים" ועוד כהנה וכהנה. כלל חשוב שמשמעותו היתה "שמור תמיד על הכרה צלולה והתרחק מסמים משכרים" נמחק מתורת הלויים המקורית בשל אילוצי איחוד הדתות ובמקומו נוסף הדיבר המעורפל "לא תחמוד".

גם לכוהני המקדשים היו, מן הסתם, כמה וכמה דברות, מתוכן נכנסו לעשר הידועות הדברות הבאות: האמן באל הגדול ובכוחו, היה נאמן לאל הגדול ואל תעבוד אל גדול אחר, תן כבוד לאל ואל תשא את שמו לשוא, הקדש יום אחד (פעם בשנה, או פעם בשבעה ימים) לסגידה לאל הגדול ולהקריב לו מנחות ("שמור את יום השבת לקדשו").

כאשר אוחדו דת לוי ודת אהרון לדת אחת מוזגו חמש מן הדברות של לוי עם חמש מן הדברות של אהרון ונערכו יחדיו לעשרת הדברות הידועות הכוללות את הדיבר המשותף לשני בתי הכהונה "מסור את התורה מדור לדור (כבד את אביך ואת אמך)". הדברות האחרות של לוי ושל אהרון, אלה שלא זכו להיכנס לעשר הדברות הנבחרות, מצאו את דרכן למקומות שונים ונכללו בשש מאות ושלוש עשרה המצוות הכתובות בספרי התורה (תרי"ג

מצוות, פחות או יותר, תלוי על פי מי מונים). הדיבר החשוב "התרחק מסמים משכרים" בוטל משום שהשיכון הינו מרכיב הכרחי בפולחן המקדשים, הכולל ניסוך יין והקטרת קטורת, ובמקומו הוכנס הדיבר המעורפל והבלתי מעשי "לא תחמוד". אך בספר התורה מופיעים שני אזכורים לסכנה הכרוכה בשיכון בהיותו מחטיא צדיקים – הסיפור על נח ובנו והסיפור על לוט ובנותיו.

האלים שולטים בכוחות הטבע ומכוונים אותם כרצונם. על פי דת המקדשים אפשר להשפיע עליהם באמצעות מנחות וחלוקת כבוד, ממש כפי שאפשר להשפיע פסיכולוגית על בני אנוש, ולמעשה הם נתפסים כמעין קבוצה של "אנשים עליונים" אשר כל אחד מהם ממונה על תחום הייחודי לו. אצל מאמינים רבים מקובל כי יש לאדם אל פרטי משלו המשגיח עליו ודואג לרווחתו או להכשלתו בהתאם למנחות ולהכרת התודה שהאדם מעניק לו או מונע ממנו. באותו אופן ישנו אל המשגיח על משפחה, על שבט או על אומה שלימה. המוני העם מבקרים במקדשים השונים ומבקשים בקשות מן האלים הפרטיים שלהם. אחד המקדשים – בדרך כלל המרכזי, הגדול והמפואר מכולם – הוא משכנו של האל הגדול הממונה על רווחתה של האומה כולה, וחובה על העם כולו להתכנס

בו במועדים שנקבעו על ידי השליט. הדרישה להאמין באל אחד ולשמור אמונים לו בלבד נוגעת רק לאל המרכזי, וזאת מן הטעם הפשוט שהשליט מעוניין לכנס את העם כולו כגוש אחד. ישנו סולם דרגות לפיו האלים הממונים על רוחות השבט, המשפחה והאדם הפרטי, כפופים לאל המרכזי היחיד. להוציא חובת ההתכנסות במקדש המרכזי לשם סגידה לאל הגדול, אין לשליט סיבה להגביל את האמונה באלים הקטנים הייחודיים לכל פרט, משפחה או שבט; העיר ירושלים אינה יוצאת דופן לעניין המנהג הזה ולכן גם בה פעלו כל הבמות והמקדשים הקטנים בחסות המקדש המרכזי.

לעומת דת אהרון, דת הלויים היא מונותאיסטית. אין בה מקום לאלים קטנים הכפופים לאל מרכזי. האל הוא אוניברסאלי הממלא לבדו את כל המשימות אשר בדת המקדשים מסורות לאלים הקטנים. הוא אינו מבקש זבחים וקרבנות אלא מתעקש על כללי התנהגות, בעיקר כאלה שעניין מוסר חברתי ויחס לזולת. מידת יכולת הפיקוח שלו מגיעה עד כדי קריאת מחשבות ("בוחן כליות ולב") והוא מעניש ומתגמל כל אדם ואדם בהתאם למעשיו. חובה להאמין בו, היות שאם לא כן אזי נשקפת סכנה להקפדה על קיום המצוות החברתיות ויש בזה כדי להביא לחוסר אמון הדדי בקרב הפרטים בני הקבוצה (משפחה, שבט, אומה) ולגרום

להתפוררותה. האסלאם, כפי שנוסח בידי מוחמד, הוא דת לויים טהורה. הוא מחייב אמונה מוחלטת באל אחד וקיום מצוות אשר עניינן הוא צדק, שוויון, תמיכה הדדית, חמלה והגנה על החלש. למעשה, רבות ממצוות התורה אשר כבר אינן מקוימות ככתבן וכלשונן בידי היהודים עדיין מקוימות בדיוקנות בידי המוסלמים.

היהודים והדתות המונותאיסטיות הגדולות

היהודים והנצרות

להוציא הכתוב בספרי הבשורה אין בידינו שום עדות חיצונית לקיומו ופעלו של ישוע מנצרת. בכתבי יוסף בן מתתיהו יש אזכור מצומצם אחד, אך חוקרים רבים חושדים כי הוא זיוף. ספרי הבשורה עצמם נכתבו עשרות שנים אחרי זמנם של האירועים אותם הם מכסים, ופרטים רבים מאד מהם כלל לא מוזכרים בידי מחוללי הדת הנוצרית ובראשם שאול התרסי – הלא הוא פאולוס. בקרב העם היהודי התחוללה בתקופת שלטון החשמונאים תסיסה קשה. העם נחלק לשתי מפלגות ראשיות: הצדוקים –

שקיבלו על עצמם את מרות כוהני המקדש, והפרושים – שפירשו את חוקי הדת באופן שנראה כמרד נגד הכוהנים. בנוסף לשתי אלה ידוע על כת שמוזכרת בשם איסיים (אף על פי שבינם לבין עצמם הם לא נקראו איסיים אלא נקראו בשמות אחרים). מנהיגי האיסיים היו כוהנים אשר לא קיבלו על עצמם את מרות כוהני המקדש. מוצאם היה ממשפחת כוהנים אשר הודחה מן המקדש בירושלים והתבססה במקדש חוניו בהליופוליס אשר במצרים. אחד מכללי התנהגותם היה התנזרות מחיי אישות. חותמם על היהדות לא ניכר, אך הרבה מן המסורת שלהם הגיע אל הנצרות.

שיעור הפרושים באוכלוסייה גדל בהתמדה עד שהסכנה לממסד הכוהנים נעשתה מוחשית וברורה. שאול התרסי הועסק בידי כוהני המקדש בירושלים והסגיר בידיהם מטיפים מתחרים וחסידיהם. זו היתה עבודה ששכר נאה בצידה, משום שכוהני המקדש החזיקו הון עתק. מן הסתם, הוא לא היה היחיד שגויס בידי כוהני ירושלים, אך הוא היה היחיד שזכה להנצחה, אולי משום שהיה הפעיל ביותר. מכיוון שאין בידנו שמות של פעילים אחרים, הדברים הבאים מיוחסים אליו, גם אם לא בצדק.

הוא הסגיר חסידים בחריצות רבה, אך ככל מרגל גם הוא נשרף. אולם בזכות הוותק שצבר בתפקיד הוא קיבל קידום. רדיפת

מתנגדי הכוהנים התבררה כלא יעילה משום שאלה התרבו מאד והקיפו גם אוכלוסיות מחוץ ליהדות. תפקידו החדש של שאול התרסי היה למנוע מגורמים יהודים המתנגדים לכוהנים להעביר את בני הגויים עובדי האלילים ליהדות. המונותאיזם היהודי החל להתפשט ברחבי האימפריה הרומאית וקסם מאד לעובדי האלילים אשר נחשפו אליו. מספר המתייחדים היה גדול מאד ואי אפשר היה לרדוף את החריגים שבהם באותו אופן בו נרדפו היהודים החריגים בתוכי יהודה. האיום על ממסד הכוהנים מצד המתייחדים החדשים היה משמעותי ביותר, וצריך היה להתחכם להם. אין שקר טוב יותר מן האמת. שאול התרסי לא התכחש לעברו והציג עצמו כרודף שעבר מהפך ונעשה חסיד, דבר שהיה נכון לפחות בחציו. עיקר פעילותו היה להביא לכך שהגויים המצטרפים לאמונה המונותאיסטית לא יוכרו כיהודים. את זה הוא עשה בשתי דרכים עיקריות: האחת, תיקון תקנות הפטרות את המאמינים החדשים ממצוות היהדות הבסיסיות ביותר שמקורן במשה וכוהנים מבית לוי. השנייה, בניית בסיס תיאולוגי חדש המבוסס, אמנם, על סיפורי המקרא אך משולבים בו מיתוסים פגאניים האופייניים למיתולוגיה היוונית-רומית. לצורך מתן תוקף לדת החדשה הוא בחר להשתית אותה על דמות המורה הגלילי ישוע המשיח מנצרת שאותו, כך

סיפר, פגש בחזון שהותיר עליו רושם רב. להוציא העובדה שישוע היה יהודי מצאצאי דוד המלך אשר מת בייסורים וקם לתחייה לאחר מותו, לא ידע שאול התרסי דבר עליו ועל חייו כפי שהם מסופרים בספרי הבשורה; ספרים אלה נכתבו אחרי זמנו של שאול התרסי.

התיאולוגיה החדשה לא התמקדה בחוקי משה אלא נסבה סביב רגש האשמה, אשר כמעט אין אדם שאינו סובל ממנו. היא כללה מושגים כמו "החטא הקדמון" והגאולה ממנו בזכות הקרבתו של ישוע על הצלב, האלוהות כ"שילוש קדוש", הריון שנגרם מהזדווגות אישה עם אל (מוטיב נפוץ במיתולוגיות היוונית והרומית), חיים בעולם אחר לאחר המוות ועוד רעיונות שבחלקם הגדול זרים ליהדות. זו היתה מלאכת מחשבת שנרקמה בידי כוהנים לבית אהרון האמונים על מסורת בת מאות שנים של אספקת דת להמונים.

משנתקבעה דמותו של ישוע כמשיח וכסמל המוביל בדת החדשה, לא נותר אלא לכתוב לו תולדות חיים. מלאכת חיבור ספרי הבשורה של כתבי הקודש החדשים כללה גם את כתיבת תולדות ישוע המשיח באופן כזה שייראו כהתגשמות נבואות מן המקרא, "הברית הישנה", ובעיקר מן הפנינה הספרותית היחידה במינה – ספר ישעיהו. אחד הפסוקים המפורסמים ביותר בהקשר הזה הוא

"הנה העלמה הרה וילדת בן וקראת שמו עמנואל" (ספר ישעיה, פרק ז', פסוק י"ד) המנבא, על פי התיאולוגים הנוצרים, את לידת ישוע המשיח מן הבתולה. חשובים לא פחות הינם פסוקים המספרים על בואו הצפוי של המשיח (למשל פרק נ"ב, פסוק ז' ועד סוף פרק נ"ג) בהם תיאורו ותיאור תלאותיו מתאימים היטב לאלה של ישוע כפי שנכתבו בספרי הבשורה.

מסעותיו של שאול התרסי עלו הון רב, וכדי להסיר חשד אפשרי כי הוא ממומן על ידי כוהני המקדש בירושלים הוא טרח לציין בהזדמנויות רבות ושונות כי הוא בעל מקצוע מיומן המפרנס את עצמו בכבוד מעבודת כפים. הוא אימץ לעצמו שם חדש בו הוחלפה האות הראשונה (היות ש"שאול" הוא ממלכת המתים בעוד הדת החדשה אמורה להיות דת החיים). הוא בחר לעצמו את השם פאול ועד היום הוא מוכר בעולם בשם פאולוס. הוא העיד על עצמו כי הוא פרושי בן לשבט בנימין (הגדרה תמוהה, כי הייחוס השבטי כבר לא התקיים למעשה בזמנו) ובתור שכזה הסיר מעל עצמו את החשד כי היה מקורב לצדוקים ולמשפחות הכוהנים. אולם טקסים רבים שנהגו בדת החדשה שעיצב הובאו מסדר עבודת הכוהנים בבית המקדש שהיתה פגאנית וקסמה למאמינים החדשים אשר עבודת האלילים עדיין היתה מושרשת בהם.

עקבותיו של פאולוס נעלמו ברומא וגורלו הסופי לא נודע. שנים ספורות לאחר ירידתו מן הבמה התהפך גורלם של הכוהנים עת חרבו שני בתי המקדש, זה שבירושלים וזה שבהליופוליס (מקדש חוניו). ירושלים ירדה מגדולתה וכוהניה איבדו את כוחם ואת השפעתם בקרב היהודים. רבים מהם פנו לשרת את קהל מאמיני הדת החדשה, במסלול שהכשירו עבור עצמם מבלי דעת באמצעות פאולוס. בתי התפילה של הנוצרים כוללים מזבחות, הכוהנים נוסכים עליהם יין, הם מקטירים קטורת, הם עושים שימוש במים קדושים כמשפט הכוהנים במקרא, יש בידם הכוח להעניק לפונים אליהם את מחילת האל, הם מטיפים לאמונה שאלהים נולד מאישה ומעריצים אותה (כפי שנמצא באמונה המצרית לפיה נולד האל הורוס מן האלה הבתולה איסיס), ומנהגים נוספים הלקוחים מעבודת הכוהנים. גם מותו של ישוע על הצלב נחשב להקרבת קרבן, ממש כפי שהוכתב בספר התורה ונהג בבית המקדש. הכוהנים לבית אהרון, בין אם יצאו מירושלים ובין אם היו בני אור מצאצאי חוניו שהתבססו בהליופוליס, המשיכו בעבודתם הרגילה בשינויים סמליים קלים, ורק צאן מרעיתם התחלף. אימוץ אורח חיי האיסיים ואי-הולדת ילדים הביא לכך שזרע הכוהנים המקורי לא שרד בדת הנוצרית כפי ששרד בקרב הדתות העבריות (היהדות

ודת השומרונים) המתירים לכוהנים לשאת נשים ולהוליד צאצאים. אך האמונה הנוצרית, כפי שעוצבה בידי פאולוס, מעניקה למאמיניה כלים למנות לעצמם מקרב קהלם כוהנים על בסיס שאינו תורשתי-גנטי כי אם רוחני-רעיוני.

כוהני הנצרות מתמנים על פי כישוריהם להנהיג את המאמינים ולהעניק להם חוויה דתית. למרות שהם ממלאים את תפקידם היטב, הרי היות שאינם מזרע הכהונה המקורי, מידת התעוזה שלהם לשנות ולתקן אינה גבוהה. הם מביטים בעיקרי האמונה ביראת קודש ומשמרים אותם. כאשר נולד רעיון תיאולוגי חדש, החידוש אינו מתווסף לדת הקיימת אלא פותח פילוג ויוצר כת חדשה. היהדות, לעומתה, מכירה בכוחה של סמכות אנושית (בעבר של הכוהנים, בהווה של הרבנים) להוסיף חידושים לדת ולהתאימם בגמישות לצרכי השעה, ובכך שומרת על אחדותה. הנצרות מפולגת למאות כתות ובנות-כתות, בעוד את בנות-כתות היהדות ניתן למנות על אצבעות יד אחת. הדת היהודית התנערה למעשה מן הכהונה המקורית, אך עברה בהנהגת כוהנים חדשים תמורות רבות: בתחום המשפט – פיתחה את התורה שבעל פה המהווה בסיס לחקיקה גמישה, בתחום הספרות והמוסיקה – פיתחה את האגדה והמיסטיקה, את המוסיקה החסידית – מן

היפות ביותר בעולם, הומור שנון ועוד. לעומתה, הדת הנוצרית נותרה קפואה בדפוס שעוצב לה לפני אלפיים שנה על פי ספר שהחל להיכתב מאות רבות של שנים קודם לכן. נושא התורשה של דת הנצרות אינו יושב בגרעיני התאים בגופם של כוהנים העוברים תחלופה כי אם בין דפיו של ספר שאינו משתנה, ובגלל חוסר הגמישות היא פריכה ומתפלגת.

היהודים והנצרות

הנצרות היא היורשת של דת המקדשים של אהרון בעוד האסלאם ירש את דת לוי. היהדות החלה דרכה כמיזוג דתות לוי ואהרון, ועד היום היא מחזיקה בשני היסודות האלה יחדיו. זוהי דת פרדוקסאלית בהיותה מיזוג בלתי אפשרי של שתי דתות המתנגדות לחלוטין זו לזו.

הטקסים בנצרות הינם העתקה סמלית של טקסי הכוהנים שנהגו בבית המקדש בירושלים, הכוללים העלאת קטורת, ניסוך יין על מזבח ואכילה סמלית של בשר הקרבן ושתיית דמו. בכנסיה הנוצרית קיים מדרג של כוהנים אשר העומד בראשו הנו ממלא מקום אלהים על פני אדמות המאציל מקדושתו לנמוכים ממנו

בדרגה. כפי שכוהני המקדשים הכפיפו עצמם תמיד לרצון השליטים ושיתפו איתם פעולה, כך גם הכנסייה הנוצרית אינה מתערבת בענייני המדינה (למשל, האמירה המיוחסת לבנו של אלהים: "תנו לקיסר את אשר לקיסר ולא להים את אשר לאלוהים"). הנצרות היא, אפוא, דת כוהני מקדשים טהורה.

על פי הקוראן אין באסלאם מקום לכוהנים. לכל מאמין נתונה החירות להתייחד עם האל מושא אמונתו ללא תיווך. דת האסלאם מתיימרת לתת הלכה לא רק לאדם הבודד אלא לאומה כולה, ובכך היא שואפת להתערב בענייני המדינה ובמקומות רבים גם מצליחה בכך. לכך בדיוק שאפו הנביאים, הכוהנים לבית לוי, אשר הטיפו נגד שחיתות כוהני המקדשים ובעד מוסר חברתי המבוסס על צדק, שוויון, חמלה כלפי חלשים ודאגה לזולת. האסלאם הוא, אפוא, ממשיך רעיונותיהם של הנביאים והוא דת לויים טהורה.

היהדות היא הרכבה של דת כוהני לוי על כנה של דת כוהני המקדש לבית אהרון. על כן היא איננה דת לויים טהורה ואינה דת מקדשים טהורה כי אם תערובת של שתיהן. אמנם משעה שחרב בית המקדש איבדו כוהני היהודים את מקומם המרכזי, אך בטקסים הדתיים מעמדם עדיין נשמר, אם כי רק באמצעות טקסים סמליים.

ביהדות מקובל כי מאז שחרב בית המקדש פסקה הנבואה, ומוחמד אכן אינו מציג עצמו כנביא אלא כשליח. אך היהודים אינם מקבלים עליהם את שליחותו של הנביא מוחמד, לא משום שהם כופרים בצדקת דבריו אלא משום שבהיותם שומרים עוד קודם לבואו את המצוות להם הוא הטיפ, הוא מיותר עבורם. קיים סכסוך עמוק בין חסידי מוחמד לבין היהודים, סכסוך שראשיתו בימיו של מוחמד, אך זה אינו מושתת על עקרונותיהן של האמונות הבסיסיות אלא על גורמים היסטוריים. הדת היהודית מבוססת על התורה אשר מכילה מצוות שעניין חיי יומיום ומצוות שעניין אופן העבודה במקדש. ניפוי המצוות הנוגעות לעבודה במקדש מותר רשימת מצוות אשר ברובן המכריע קיימות גם בקוראן. היהדות היא, אם כך, דת האסלאם שנוספו לה מצוות אשר ממילא אינן מעשיות כל עוד בית המקדש אינו קיים.

למי משתי הדתות קרובה היהדות יותר

הנצרות מתיימרת להציג קשר הדוק ליהדות: מוצאו היהודי של בן האלוהים וייחוסו אל דוד המלך בן שבט יהודה; חיוו בין היהודים; חסידיה ותלמידיו הראשונים היו יהודים; מאורעות בחייו קשורים

לחגים היהודים ונחגגים במקביל להם; וכן הלאה. היא מגדירה את עצמה כיורשתה של היהדות, המשלימה ומרחיבה אותה כדי לעשותה דת לא רק לבני העם היהודי כי אם לכל העולם.

הנצרות ממשיכה את דת כוהני המקדש בירושלים, ואחד הסימנים המובהקים לכך הוא קדושתו של יוחנן המטביל, שהיה בנו בכורו של כהן גדול במקדש ולפיכך כהן בעצמו. אך במתכונתה כמשלימה ומרחיבה היא התרחקה מאד מן היהדות. כדי להתאים עצמה לגויים היא משמיטה עקרונות יהדות חשובים. אחת המצוות המקודשות ביהדות, אם לא המקודשת ביותר, היא ברית הדמים (המילה), אשר איננה קיימת בנצרות. חוקי הכשרות, אשר ביהדות הינם חשובים ביותר, אינם קיימים כלל בנצרות. היהדות, מצידה, השמיטה טקסים רבים שנהגו בבית המקדש, אשר הנצרות מקפידה לשמר אותם. אמנם היהדות מחזיקה מנהגים רבים שנועדו להזכיר את בית המקדש וטקסיו, אך אלה הינם סמליים בלבד ועריכתם שונה מזו של הטקסים המקוריים. לאחר חורבן בית המקדש וירידת מעמד הכוהנים, תפסו הרבנים את מקומם כקובעי הדת ואסרו כל טקס שערכו הכוהנים בבית המקדש. ביהדות אין יותר העלאת קרבנות על מזבחות או ניסוך יין והקטרת קטורת.

על פי הנצרות ישוע הוא גם אדם וגם אל, וככזה הוא משמש למאמינים תווך להתייחדות עם האל. בין ישוע והאל מתווכת ישות נוספת – רוח הקודש. הנצרות מציגה את מושא האמונה המרכזי כשילוש: האב, הבן ורוח הקודש. משום כך יש הרואים בה פוליתיאיזם – ריבוי אלילים – דבר המנוגד לחלוטין לאמונה היהודית. הנצרות עשירה במושאי סגידה המיוצגים באמנות פלסטית, דבר העומד בניגוד גמור לפירוש המקובל לאיסור "לא תעשה לך פסל וכל תמונה" שהדת היהודית מקפידה עליו. צמיחתה של הנצרות החלה בשלהי התקופה ההלניסטית והיא כוללת מאפיינים הלניסטים רבים. גם אילולא היתה נשענת על מיתוסים מן היהדות אלא היתה יוצאת ממקור אחר, בשם אחר ובמיתוסים אחרים, לא היתה צורת הסגידה בה אחרת משהיא כיום. ברית המילה וחוקי הכשרות, שקיומם הנו חובה על כל יהודי שומר מצוות, מבוטלים כליל בנצרות.

בפסוקים הראשונים של ספר הקוראן, בפרק הפתיחה, מוזכרים ברמז גם היהודים וגם הנוצרים. היהודים מוזכרים כמי שהאל כועס עליהם והנוצרים כמי שסטו מן הדרך (פסוק 7: "[אללה] הִנְחֵנוּ נָא בִּנְתִּיב אֲשֶׁר בִּרְכָתָּ, לֹא זֶה שֶׁל אֱלֹהֵי הָרְאוּיִים לִכְעֵס וְלֹא זֶה שֶׁל הַתּוֹעִים").

האסלאם של מוחמד מקפיד על ברית המילה אף יותר מן היהדות (בקרב מוסלמים ניתן למצוא גם מילת נשים). אף על פי שהאסלאם של מוחמד מתנער מן הקשר ליהדות אי אפשר להתעלם מקווי דמיון רבים: בהקפדה על חוקי הכשרות ומצוות התורה הוא קרוב מאד ליהדות. האסלאם מתעלם לחלוטין מכל הטקסים שנהגו בבית המקדש; היהדות השמיטה אותם ומקיימת במקומם טקסים סמליים רק לצורך שמירתם בזיכרון.

אמנם ישוע מוזכר באסלאם של מוחמד לטובה, אך שם הוא איננו במעמד של אל כמו בנצרות כי אם נביא בשליחות האל. המאמינים אינם זקוקים לו כתווך להתייחדות עם האל ולמעשה הם אינם זקוקים לתווך כזה בכלל. תפילות המוסלמים, כמו תפילות היהודים, מופנות ישירות אל האל ללא תיווך של כוהנים. האסלאם בז לנצרות המציגה את מושא האמונה המרכזי כריבוי. כמו ההצהרה שיהודי אדוק מעלה מספר פעמים ביום, "שמע ישראל יהוה אלוהינו יהוה אחד" כך גם האסלאם מדגיש את יחידותו של האל. את האיסור של היהדות "לא תעשה לך פסל וכל תמונה" הרחיב האסלאם של מוחמד לאיסור גורף על אמנות פלסטית מכל סוג.

אך יותר מכל האמור לעיל, המאפיין הבולט ביותר של קרבת היהדות לאסלאם וריחוקה מן הנצרות הוא העובדה שהיהדות והאסלאם הנן שתיהן דתות הלכה המתיימרות להתערב בניהול המדינה בעוד הנצרות מפרידה בין דת ומדינה.

תרומה הדדית אפשרית

הישרדות וקידמה

שם המשחק המרכזי בטבע הוא הישרדות. ההישרדות פועלת בכמה שיטות פעולה, חלקן מובנות מעליהן וחלקן פחות. הרס, כמו בניה, הוא כלי חשוב בתהליכי הישרדות. תאי גוף מתים ומפנים מקום לתאים חדשים, אך הגוף בכללותו שומר על רעננות. בני אדם מתים ומפנים מקום לצעירים מהם, אך המשפחה או השבט או העם מתקיימים הלאה. צביונו של עם מושמד ואת מקומו תופס צביון המחזיק דת מוצלחת יותר, אך העם עצמו ממשיך להתקיים. דתות נופלות ובמקומן עולות דתות טובות ומתוחכמות יותר. הרס של פרטים ובנייתם מחדש חשובים להישרדות המבנה הכולל. הרס

ובניה של קהילות חשובים להישרדות האנושות. מלחמה ושלום אינם ניגודים אלא משלימים זה את זה.

ישות אנושית זקוקה למרחב. קיימת הגבלה על מספר הישיות השונות היכולות להתקיים בוזמנית בתוך מרחב מוגבל. דרך אחת לשרוד, כאשר המקום נעשה צר מלהכיל את כולם, היא לחסל את הזולת. פרטים בודדים נלחמים זה בזה. משפחות נלחמות זו בזו. שבטים נלחמים אלה באלה וגם עמים נלחמים אלה באלה ומדללים את האוכלוסייה עד שהמרחב נעשה מרווח דיו לחיי רווחה למספר הפרטים הנותרים.

דרך אחרת היא שיתוף פעולה. ישויות אנושיות ברמות שונות לומדות לחיות אלה עם אלה תוך ניצול יעיל של המרחב המשותף העומד לרשות כולן. הן משתפות משאבים, לומדות זו מזו, מסייעות זו לזו ושורדות ביחד עד שהצפיפות אינה מאפשרת המשך צמיחה, ורק אז הם נאלצים לבחור בדרך המלחמה.

שיטות ההישרדות השונות הקיימות הן שילובים כלשהם של שתי הדרכים האלה: הקרבה וגמול, הרס ובניה, מלחמה ושלום. בין הגורמים העשויים לעודד שיתוף פעולה אפשר למנות אויב משותף או ידיד משותף. כאשר צפויה מלחמה ונדרשת פעילות מבצעית, מקריבים אנשים את חייהם למען צאצאיהם, בני

משפחתם, השבט והעם. הנטייה להקרבה עצמית למען הישרדות הכלל אינה ייחודית לאדם. היא נפוצה גם בטבע כתוצר של התפתחות וברירה טבעית בלתי פוסקת החל מימי ראשית החיים בעולם. אפשר להבין את התופעה של הקרבה למען הזולת מנקודת מבט גנטית. אחד הגורמים המפעילים את שיקול דעתו של הפרט הוא החומר התורשתי שהוא נושא, המשותף לכלל המין. אמנם הפרט אובד אך החומר התורשתי שלו ממשיך להתקיים בגופם של הפרטים שבמותו ציוה להם את החיים.

הגורם השני, שיתוף פעולה למען ידיד משותף, נפוץ פחות. הוא מצריך ארגון ותחכום ברמה גבוהה יותר מזו של הגורם הראשון. הוא מקדש את התבונה ואת ערכם של חיי האדם, כל אדם באשר הוא, משום שבכל אדם טמונה בינה העשויה להועיל לחברה כולה. עניינו הוא בנייה והוא פועל היטב רק בתנאי שלום, כי המלחמות זורעות בעיקר הרס. הישגיו עשויים להיות גבוהים לאין ערוך יותר מאלה של הגורם הראשון, אך הנטייה לעשות מלחמות חזקה בטבע יותר מאשר הנטייה לעשות שלום. קל להחריב בשניות ספורות ובתקציב נמוך מבנים שבבנייתם הושקעו שנים רבות והון עתק.

במקרא מתוארת מערכת יחסים ממושכת בין בתי הכוהנים לבין חצרות השליטים. מן ההשוואה בין העם של ממלכת ישראל לבין זה של ממלכת יהודה עולה כי העם שבו התקיים שיתוף פעולה בין השליטים לבין הכוהנים שרד, גם אם העקרונות הדתיים שעליהם שמר בתקופות מסוימות היו פחות נעלים מאלה של העם השני; ובמילים אחרות: ממשל מושחת מקיים ממלכה חזקה. את היכולת הזו לשיתוף פעולה אפשר לזקוף לזכות כוהני ירושלים לדורותיהם. בין אם בעבודה פגאנית במקדש בתקופות הקדומות בטרם אימוץ עקרונות הדת הישראלית ובין אם בהעשרת כושר החשיבה הכללי בעידנים המאוחרים, העם שבקרב פועלים הכוהנים מצליח לשרוד. האנשים התחלפו, המשטרים התחלפו, ארצות המושב התחלפו, האמונות התחלפו ואף הדת השתנתה עד לבלי הכר – מפגאניות מוחלטת ועד ללמְדנות מופלגת. אך משפחות הכוהנים כמעט לא התחלפו. הן נותרו קבועות והמשיכו להוות את הגרעין נושא התורשה של העם היהודי.

יש דתות המתיימרות להביא שלום נצחי, אבל אף אחת מהן לא מביאה לעולם שלום הנמשך זמן בלתי מוגבל. האנושות נלחמת עם עצמה ללא הפסק, כי מלחמות מביאות התחדשות וצמיחה. במהלך מלחמתה של האנושות עם עצמה היא מכלה את

המשאבים שמספק לה כוכב הלכת שעליו היא שוכנת. מעייניהם של מנהיגים, המוליכים את עמיהם למלחמות, נתונים לניצחון הקרוב והם מתעלמים מן הנזק שנגרם תוך כדי המלחמה ושאת מחירו עתידים לשלם הדורות הבאים. ריבוי טבעי מואץ הוא ערובה לניצחון של פלג אנושות אחד על אחר, אך קצב התרבות גבוה מדי של האוכלוסייה האנושית גורם לכדור הארץ נזקים בלתי הפיכים ומאיים להפוך אותו למקום בלתי ראוי למגורי אנוש. האנושות חייבת להקטין את גודלה על מנת לשרוד בלי להחריב את כוכב הלכת שנועד לה לבית. אולם שום קבוצה אנושית המוגדרת בפני עצמה לא תעז לצמצם את אוכלוסיית עצמה כל עוד היא מאוימת מצד קבוצות אנושיות אחרות; ושלוו כלל-עולמי אינו תואם את האופי האנושי שאינו יודע דרך אחרת מלבד זו המובילה למלחמה. כאשר האנושות מאיימת להשמיד את עצמה, אין מנוס מלהגדיר אותה כחולה. כדי להתרפא היא צריכה לסגל לעצמה אורח חיים אחר. כל פרט ופרט חייב להתאים עצמו לאורח החיים החדש. זה לא עניין למדינות בודדות אלא לכל בני האדם באשר הם. העולם זקוק לדת חדשה שתאחד את כל האנושות למען שמירה על עצמה, ונחוצים כוהנים ראויים שיחוללו אותה.

מיהו כהן ראוי? האם רצף פרודות מסוים שנמצא בכרומוזום הזוויג הזכרי (כלומר, הורשת הכהונה מאב לבן) הוא הקובע היחידי? או אולי כהן ראוי הוא כל מי שטובת האנושות וקידומה עומדות בראש מעייניו – אף מעבר לטובתו האישית – ויש לו הכישרון להנהיג אנשים כדי לקדם זאת? תמריץ טוב למשפחות הכוהנים הוא הבטחת הישרדותן. הכוהנים נפוצים בעולם, משתלבים באנושות, מוליכים את העולם קדימה ומתקדמים ביחד איתו. מהותם, בין אם היא נישאת במידע המצוי על פני כרומוזום אחד ויחיד ובין אם במורשת העתיקה שהם נושאים בתודעתם, עוברת במדויק מדור לדור. וכך, תפקידם בחברה האנושית כיום, היא כמו שהייתה לפני אלפי שנים.

בתודעתם של אנשים המקורבים אל הדת נתפס לעתים בורא העולם כקונה העולם, אך יש מקום לעשות הפרדה בין שני המושגים. עצם העובדה שתדיר פורצות מלחמות בקרב בני המין האנושי מצביעה על תופעות כלליות בטבע ואפשר לקשר אותן לבריאת העולם. אך אין בהן כדי להעיד על כך שמלחמות הן הדבר הנכון והראוי. אלוהים אדון העולם, להבדיל מאלוהים בורא העולם, פועל לקדמה אשר בה, בין היתר, יחדל המין האנושי להילחם עם עצמו. לדבר הזה כיוונו הכוהנים או הנביאים כאשר כתבו, למשל,

"וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ... לא יריעו ולא ישחיתו ... כי מלאה הארץ דעה" (ספר ישעיהו, פרק י"א, פסוקים ו' – ט') או "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות – לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (שם, פרק ב', פסוק ד').

ההבחנה בין בורא העולם לבין קונה העולם היא עתיקת יומין. אפילו מרדוך, האל הגדול, לא ברא את העולם אלא הקים אותו מחומרי בניין שנמצאו לו. גם המקרא עושה את ההפרדה הזאת. מובנן המקובל היום של מילים רבות והאופן בו מנוקד היום הטקסט המקראי אינם משקפים בהכרח את כוונת הסופרים העתיקים. המילה "את" פירושה הוא "נגד" (או "מול") והמילה "ברא" יכולה להופיע גם כפועל סביל (בְּרָא בכתיב מלא). לכן, ללא שינויים מפליגים בטקסט, ניתן בקלות לראות כי שני הפסוקים הראשונים בספר בראשית מתחילים את סיפורו של העולם בקיומן של תבונה, רוח וחומר אלה מול אלה (במה שמזכיר את יין, יאנג וצ'י בפילוסופיה הסינית): בתחילה [בראשית] היה [ברא] אלוהים נגד [את] השמים ונגד הארץ, והארץ היתה שני יסודות [תהו ובהו (שוב יין ויאנג הסינים)].

גם האדם לא מתיימר להיות זה שברא את העולם. אולם, מתוך זה שהאדם מתערב במידה גדלה והולכת במהלך התנהלות

העולם, נראה כי הוא למעשה מנסה לקנות אותו ולנהל אותו. בתור שכזה הוא משחק את תפקיד אלהים המכוון את תוצרי הבריאה לטוב או לרע.

הכוהנים מכוונים את בני האדם. אף על פי שהם ניחנים במעלות תבוניות כלשהן, הכוהנים הם ככל האדם וצפויים לטעות. אך בצד הטעויות אפשר למצוא גם לקחים. כהן הראוי לתפקידו לומד מטעויותיו ומטעויות קודמיו ומיישם לקחים. כך נאספת חוכמה ונאגרת מדור לדור, במאגרי המידע החדשים כמו בספריות העתיקות, ובראש ובראשונה בתודעה הנישאת בתדעת בני האדם – החשיבה הכלל-אנושית.

להישרדות של כושר החשיבה ולימוד ההיסטוריה יש ערך מוסף גבוה. היא עוזרת לקדם את האנושות אל פתרון שאלות היסוד ואל שליטה ביקום – אל מה שהאדם בדורות הקודמים ייחס רק לאלים. ההיסטוריה מלמדת כי פעמים רבות כושר החשיבה של פרט בודד זה או אחר מאפשר לספק כלים מועילים לכלל האנושות. היכולת לזהות את התועלת שבתגלית אקראית או חידוש העולה במוחו של ממציא גאון, עשויים להועיל לקדם פני מצבים עתידיים. אך אלה לא תמיד מוערכים נכונה על ידי האנושות, רובה או כולה, ומשום כך היא אינה מנצלת אותם במלואם ולעיתים אף דוחה

ופוסלת אותם לגמרי תוך פגיעה בהוגיהם – ומההיסטוריה אפשר לשלוף דוגמאות של אנשים שהועלו על המוקד כי העזו לחשוב אחרת מן ההגמונים הדתיים.

משל דבורת הדבש

יש לדבורה עוקץ, וכשנחוץ היא עושה בו שימוש מכאיב ואף קטלני. אולם בעשותה זאת מות תמות. הדבורים עמלות, מפרות את הטבע ומייצרות דבש מתוק המשמח את לבם של האנשים, אך התודה שהן מקבלות היא מנת עשן מסממת מן הדבוראים, השודדים את הדבש, כי אלה אינם מתאמצים ללכת בדרך אחרת. אך למרות כפיות הטובה של גורלן הן תמשכנה להפרות את הטבע ואגב כך לייצר דבש, כי זה כישרון המיוחד, כך הן עשויות ולכך הן נועדו. וכל עוד הן מייצרות דבש וכל עוד ישנם אנשים הנהנים ממנו, הן מקבלות הגנה מסוימת עד שזו תמה והן מוסוממות. הדבורה הבודדה עמלה קשה ואחר כך מסוממת; אך כל עוד יש מי שנהנה מטובה, יש לגזע שלה סיכוי טוב להמשיך ולהתקיים.

יש בידי הכוהנים כוח רב, לטוב או לרע. הכוהנים עמלים לטפח את המקדש ואת אוצרותיו למען העם, והם חשופים לעיניהם

החמדניות של השליטים אשר סביבם. הכוהנים אינם עוסקים במקצועות חופשיים כי אהבת העם אמורה לזון ולפרנס אותם היטב. ההגנה היחידה שיש בידי הכוהנים היא ההערצה שהם זוכים לה מן העם. הם יודעים להפעיל תככים, אך כוחם ביצירת שלום רב מכוחם לעשות מלחמה והם לא אווזים בנשק בעצמם. לכן, אם חדלה הערצת העם, פגה ההגנה. העם אוהב את המקדש ותורם לו, המקדש גדל ומתפתח והאוצרות מפתים. הכוהנים מנועים מהגן על עצמם בכוח הזרוע ולעתים הם נאלצים להרחיק את האוצרות מבית המקדש ולשמור אותם במקומות אחרים. לפעמים הם מחלקים ביניהם את אוצרות המקדש ולוקחים אותם לשמירה בבתיהם, אולם לא כדי להתעשר אלא כדי להגן על הקדוש והיקר לעם. אשתו של כהן או בתו לא יתבשמו ולא ישימו עיניהן בכחל כדי לא לעורר מראית עין מסוכנת.

האדם, כפרט בודד, חיו קצרים. אנשים מתים ואנשים חדשים נולדים. חיי אדם נמשכים רגע חולף, אולם במהלכם נושא האדם מסורת שהתחילה זמן רב בטרם נולד, מתגלגלת מדור לדור ושורדת זמן רב אחרי שהוא עוזב את העולם. נטילת חלק בהעברת מסורת, החיה ושורדת ומתפתחת לאורך זמן ארוך בהרבה מזה של חיי אנוש רגיל, עשויה לתת למשתתף תחושה של הנצחת עצמו.

במסורת העם היהודי יש התייחסות למושג "תיקון עולם". אנשים (בעיקר יהודים) העוסקים בזה נוהגים לכנות את העם היהודי בשם "העם הנבחר" ומתיימרים להציג אותו ככזה המחזיק מידה מרוכזת של תבונה וכי ייעודו הוא להועיל לאנושות כולה. על כן, הפרט הבודד המבקש להנציח את עצמו על ידי השתייכות לעם היהודי, משתייך לעם המשביח את המין האנושי כולו. הכוהנים לגלגוליהם השונים נוטלים חלק בהשבחת העם היהודי והתאמתו לתואר "העם הנבחר" וליעוד "תיקון עולם".

כיום מעמד הכוהנים ביהדות אינו כפי שהיה, אך הם לא פסו מן העולם. צאצאים של כוהנים חיים עד היום בקרב האנושות. הרבה מהם נטמעו בקרב בני העם היהודי והשפיעו עליהם. היהודים עמלים ומייפים את מקומות מושבם, ואז באים העמים שמסביבם ורוצחים אותם כדי לרשת אותם. היהודים הם שוחרי שלום ביחס לעמים רבים שבקרבתם הם חיים, וזאת נקודת התורפה שלהם. אמנם הם יודעים גם לאחוז בנשק, אך לא לזה נועדו. הם משביחים את סביבתם ותורמים רבות לפיתוחה, אך הם הראשונים להיפגע בידי המון מתלהם הרואה את העושר וחומד אותו לעצמו בחינם. היהודים נידונים למשרפות, לא בגלל איזשהו חטא שחטאו

אלא משום שדרכה של האנושות להודות למיטיביה היא אלימות, כי אין היא יודעת אחרת.

כבוד לכוהנים, כבוד לאדם וכבוד בין עם לעם

כהן, כמו כל אדם הנמצא בעמדת השפעה, ניצב בפני פיתויים שמעמיד מולו כוחו ועלול להשחית את דרכו. דת הלויים, המטיפה לשוויון בין בני אדם, מתנגדת להענקת כוח לכוהני המקדשים ואינה מעניקה להם כבוד. ברם, הרעיון הזה של שוויון, נעלה ככל שיהיה, מחטיא את המטרה שלמענה נוצר ועלול לגרום יותר רע מאשר טוב. נטילת הכבוד מן הכוהנים אינה נעצרת שם כי אם ממשיכה אל בני האדם בכלל. אנשים, במקום לחיות למען עצמם, מקדישים את חייהם לרעיונות נשגבים כלשהם אשר בהם האדם הבודד אינו נחשב ואינו נכבד. הכבוד בין פרטים הוא דבק חיוני לחוזק החברה, ובהעדרו עלולה החברה כולה להתפרק ולהיחלש. זה מזמין התפתחות של משטרים הנאחזים ברעיון מהולל כלשהו כגון לאומנות או סוציאליזם. ניסיון עשרות השנים האחרונות מראה כי רעיונות אלה אינם מחזיקים מעמד זמן רב, והמשטרים האוחזים בהם מתמוטטים לטובת רעיונות רוחניים. הקומוניזם או הפשיזם

הם מעין דתות (אנטי-דתות) המקדשות רעיון כלשהו ומבטלות לחלוטין את כבוד האדם הפרטי. גם דת האסלאם, כמו הקומוניזם, מעניקה משקל רב לסוציאליזם, אך בבסיסה קיים רעיון רוחני השומר עליה לטווח רחוק. הרעיון הרוחני שבבסיס האסלאם הוא קדושת האל, אשר לו מוענק כבוד אינסופי. אך בהעדר ממסד כוהני מתבטל באסלאם כבוד האדם. את זה אפשר לראות, למשל, בעונשים המושגים על חוטאים אשר, בנוסף להיותם משפילים ופומביים, הם כוללים פגיעות גוף קשות כגון הלקאות, כריתת איברים ואף הוצאות אכזריות להורג. דתות המושגות על ממסד כוהני, כמו הנצרות, שומרות על כבוד האדם (שהרי זה "נוצר בצלם אלהים") אך אינן מתעמקות הרבה בסוגיות חברתיות. במדינות המערב, הנוצרות ברובן, מתקיימת הפרדת הדת מן המדינה ("תנו לקיסר את אשר לקיסר ולא לאלוהים את אשר לאלהים", הבשורה על פי מרקוס, פרק י"ב, פסוק י"ז). במסגרת ההפרדה הזאת נותנים מוסדות הדת מענה לצרכים הרוחניים של בני אדם המבקשים קרבה לאלהים, בעוד מוסדות המדינה מטפלים בדינים והנהלים שבין אדם לחברו. ההפרדה בין הדת למדינה, בה המאמינים והאזרחים מקבלים על עצמם באהבה את שתי הסמכויות הנפרדות, יוצרת משטרים יציבים. היהדות מציגה מיזוג פרדוקסאלי

בין דת הלויים ודת המקדשים – במסגרתו ניתן מענה הן לצרכיו הרוחניים של האדם והן לצרכיו החברתיים; אך, בניגוד לאסלאם נטול הכוהנים, ביהדות ניתן כבוד לכוהנים וכך כבוד האדם נשמר בה יותר.

הלויים, בהיותם נביאים, נחשבו למרדנים ומתסיסים ומשום כך הם נרדפו לעתים קרובות בממלכות שהחזיקו מקדשים. המקרא מספק עדויות רבות לרדיפתם בתחומי ממלכת ישראל והצרת צעדיהם בתחומי ממלכת יהודה. ההכלאה הבלתי אפשרית בין שני בתי הכהונה המגולמת ביהדות מעמידה את מאמיניה בתווך בין שני המחנות הנצים. ההיסטוריה של העם היהודי – שהתגבש אחרי מיזוג דת הלויים עם דת המקדש בירושלים בימי המלך חזקיהו – רצופה רדיפות הן מצידם של עמים אשר החזיקו דתות מקדשים והן מכיוונם של משטרים סוציאליסטים. כפי שבימינו המשטרים הקומוניסטיים מרתיעים שוחרי חופש, היוו הלויים בעידן העתיק איום עבור שליטי הממלכות הגדולות. ממשיכה הבולט ביותר של דת הלויים הוא האסלאם על פי השליח מוחמד, המאופיין בין היתר במשטרים השוללים ומדכאים את חרות האדם וכבודו, והעולם בימינו נעשה עד לחיכוך גדל והולך בין מדינות הנצרות למדינות האסלאם ובין מדינות אסלאמיות למדינות אסלאמיות אחרות.

ריכוזם של היהודים באצולה האינטלקטואלית העולמית הוא תופעה מסקרנת המושכת תשומת לב רבה. לדוגמא, היהודים מהווים למעלה מחמישית חתני וכלות פרסי נובל למדעים, בעוד ששיעורם היחסי של היהודים באוכלוסייה העולמית אינו עולה על אחד לחמש מאות. מדינת היהודים, ישראל, אף על פי שהיא מן הזעירות בעולם, נמצאת במקום השלישי ביזמות טכנולוגית. התופעה הזו מתמיהה ומסתורית מאד ויש רבים המחפשים את הגורם לה בכתבי הקודש של הדת היהודית. אך הסיבה והמסובב הם כנראה הפוכים: לא היהדות היא זו היוצרת בינה גבוהה אלא בעלי בינה גבוהה המבקשים לעצמם אמונה רוחנית, מוצאים ביהדות דת הולמת. זאת, הן משום שבהיותה מיזוג פרדוקסאלי בין שתי אסכולות השונות כל כך זו מזו היא מהווה אתגר אינטלקטואלי ראוי והן משום שהסיסמה "תיקון עולם" החרותה על דגלה מדברת אליהם. ואף על פי כן, ואולי דווקא משום כך, בכל דור ודור קמים צוררים על היהודים לכלותם – בבחינת האיש המנסר את הענף שעליו הוא יושב. הכוחות המנווטים את העולם נשגבים הם מהבנתנו ואינם נשמעים לרצוננו. העולם מתפתח ומתקדם תוך כדי הרס ובניה מתמידים. חורבן וטרור נחשבים בעיני רבים לתוצר של רוע, אך הם חיוניים לעולם בדיוק כמו שיקום ושלום. דתות שאינן

מקנות כבוד לכוהנים אמנם מעודדות הרס וחורבן, אך גם אלה תורמים לקידום האנושות.

לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים

ועת למות	עת ללדת
ועת לעקור נטוע	עת לטעת
ועת לרפא	עת להרוג
ועת לבנות	עת לפרוץ
ועת לשחוק	עת לבכות
ועת רקוד	עת ספוד
ועת כנוס אבנים	עת להשליך אבנים
ועת לרחק מחבק	עת לחבוק
ועת לאבד	עת לבקש
ועת להשליך	עת לשמור
ועת לתפור	עת לקרוע
ועת לדבר	עת לחשות
ועת לשנוא	עת לאהוב
ועת שלום	עת מלחמה

קהלת

לפיכך, גם אם היהדות היא אכן כת אסלאמית, אין בעובדה זו כשלעצמה לספק ערובה לשלום בין יהודים למוסלמים אחרים. ההיפך סביר יותר. מלחמות תמשכנה להיערך והעולם ימשיך להתפתח תוך הרס ובנייה מחדש. אך האם, למרות הקביעה הזו, ישנם תחומים בהם תיתכן תרומה הדדית בין היהדות לבין שאר הכתות האסלאמיות?

במה יכולות היהדות והאסלאם של מוחמד לתרום זו לזו?

וכן משה היה אומר: "יקוב הדין
את ההר", אבל אהרון - אוהב
שלום ורודף שלום, ומשים שלום
בין אדם לחברו".

(סנהדרין, ו,ב).

משטר בו מתקיים שיתוף פעולה בין מוסדותיו בונה ממלכה חזקה. תכופות, שיתוף פעולה כזה מצביע על שחיתות. הדת הנוצרית למדה לא להתערב בענייני המדינה, ולפיכך שחיתות בתוך מוסדותיה לא תשפיע על המשטר. האסלאם הוא דת הלכה, ובמדינות מוסלמיות הדת היא הקובעת את מהלכי הממשל. זה

פותח פתח לשחיתות, אך החוק המוסלמי נלחם בשחיתות הממשל בהצלחה יחסית בקובעו ענישה מחמירה על פשעים. גם היהדות היא דת הלכה, אך ככזאת היא התקיימה באופן ריק כמעט אלפיים שנה היות שליהודים לא היתה מדינה במשך כל התקופה הזאת. והנה, בעשרות השנים הספורות בהם מדינת היהודים קיימת, השחיתות אוכלת בה כל חלקה טובה.

בחלק לא מבוטל ממדינות האסלאם החתירה לצדק הינה מוחלטת ואכזרית. נהוגים בהן מוות בסקילה, בעריפה או בעינויים קשים כעונש על ניאוף או על עבירות מין, הלקאה כעונש על שכרות, קטיעת איברים כעונש על גניבה ועוד עונשים שהעולם המערבי כבר שכח מהן או אף לא הכיר מעולם. אלה עונשים מרתיעים ביותר ויש בכוחם להגן מפני שחיתות על המדינות בהן הם נהוגים. השחיתות הינה אסורה בתכלית, אפילו אם היא מביאה תועלת. תועלת הבאה בשחיתות נחשבת לשחיתות.

במדינת היהודים, ישראל, המשפט הוא במקרים רבים פארסה. פושעים יוצאים זכאים או נושאים באחריות מופחתת כי יש לאל ידם לשלם לעורכי דין ממולחים. חפים מפשע שידם אינה משגת עורך דין מן השורה הראשונה מופללים בידי שוטרים מושחתים וכמעט אין פוצה פה ומצפצף אם בכלל. מאידך, במדינת

ישראל לא מופעלים עונשי גוף ואין מה לדבר על עונש מוות (חוץ מאשר על סוג אחד של עבירות אשר ממילא כבר אין מי שיישפט עליהן – פשעי הנאצים ומשתפי הפעולה איתם). חוקי התורה כלל אינם מיושמים בדין הפלילי, וגם בדין האזרחי רובם נעקף. בהשוואה למשפט במדינות האסלאם, המשפט במדינת ישראל אינו אלא בדיחה. אך דווקא המדינה המושחתת הזאת מציגה עליונות טכנולוגית, כלכלית וצבאית על שכנותיה אשר חתירתן לצדק הינה מופת לעולם כולו. המדינה המושחתת הזו מצהירה השכם והערב על שאיפתה לחיות בשלום עם שכנותיה. אך האסלאם של מוחמד מקדש את המלחמה בשחיתות ואף מצהיר כי האל בעצמו הביא את המלחמות לעולם על מנת למגר את השחיתות (למשל, "אילו לא שיסה אללה את בני האדם אלה באלה, היתה הארץ מתמלאת שחיתות", בשורת הפרה, פסוק 251) ואינו יכול להסכים עם השאיפה הזאת של מדינת ישראל.

האמת, על פי הגדרתה, היא אחת. בני האדם מחזיקים בתודעתם תמונה של האמת, וזו נקראת "אמונה". לא תמיד האמת גלויה לעין, ולכן במקרים רבים התמונה שאנשים מחזיקים בתודעתם אינה בהכרח משקפת נכונה את האמת. לכל אדם אמונה פרטית שלו המשתנה מאדם לאדם. גם הצדק מוחזק בתודעת

אנשים רבים כאחד ויחיד, וכמו האמת גם הוא כפוף לפירוש סובייקטיבי בתודעתו של כל אדם. משום כך, בחתירה לצדק המוחלט, מוצאים השואפים לו את עצמם מסובכים במלחמות אינסופיות. מאז חידש מוחמד את האסלאם, ועד עצם היום הזה, מוצאים חסידיו את עצמם מסובכים במלחמות עם בני דתות אחרות ובינם לבין עצמם.

היהודים, אשר למרות חורבן בית מקדשם בירושלים שמרו על זיקה סמלית לכוהנים. בהתאם לכך הם מקבלים כי הצדק הוא בידי שמים ונעלם מעיניהם של בני תמותה. משטרים דמוקרטים מכבדים בוזמנית רעיונות הסותרים אלה את אלה. לכן, בעוד בעיני חסידיו של מוחמד עלולה הדמוקרטיה להיחשב למוקצה מחמת שחיתות, ליהודים קל לקבל אותה כמובנת מאליה. בעוד האסלאם של משה ומוחמד מתמקד בחתירה בלתי נלאית לצדק ובמלחמה אינסופית בשחיתות, היהדות מתמקדת ב"תיקון עולם" – קידום הרפואה, פריצות דרך במדע, שכלולים בטכנולוגיה, שיפור הכלכלה וכן הלאה. אך במהלך תיקון העולם נשכח לפעמים הפרט הבודד ומתעוררת תחושה קשה של שחיתות וחוסר צדק.

בעזרת אחיהם, המוסלמים האחרים, יכולים היהודים להיזכר בחשיבותו של הצדק. מאידך, היהודים יכולים ללמד את אחיהם כי

צדק, אף על פי שהוא ערך עליון, איננו מוחלט, כי הוא נתון לפרשנויות מקומיות. חילופי רעיונות כאלה יש בהם אולי כדי להביא קורטוב של נחמה לעולמנו המיוסר.